

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Využití kulturního potenciálu v rozvoji lokality

(Sušický mechanický betlém)

Autor: Helena VEJSTRKOVÁ

© 2012 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vejstrková Helena

Veřejná správa a regionální rozvoj - k.s. Klatovy

Název práce

Využití kulturního potenciálu v rozvoji lokality (Sušický mechanický betlém)

Anglický název

Utilization of cultural potential in local development (the Sušice Mechanical Nativity Scene)

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak a do jaké míry vede využití kulturního potenciálu představovaného sušickou raritou, kterou je Sušický mechanický betlém s ukázkou starých šumavských řemesel, a na něj navazujících expozic sušického musea k rozvoji Sušicka z hlediska cestovního ruchu. Na základě empirických zjištění budou sestaveny návrhy, které povedou ke zvýšení povědomí a informovanosti o sušickém mechanickém betlému a řemeslech staré Šumavy pro využití a zhodnocení těchto informací a znalostí pro rozvoj cestovního ruchu a rozvoj lokality Sušicko.

Metodika

Teoretická část práce (jako předpoklad zpracování empirické části práce) vychází z důkladného zkoumání a prostudování relevantní teoretické literatury, odborných zdrojů, pramenů, materiálů a příslušných dokumentů, vztahujících se k pojmům tradiční lidové kultury, kulturního potenciálu a problematiky související s rozvojem regionu a venkova. Navazující, empirická část bude (kromě sekundární analýzy dat o financování sušického mechanického betléma) řešena využitím dotazovacích technik, prostřednictvím kterých budou od dotazovaných (návštěvníků sušického mechanického betléma a obyvatel Sušice) zjišťovány představy o nejen dalším možném využití, ale také o zvýšení povědomí a informovanosti o sušickém mechanickém betléme. Doplňkově bude užitá technika pozorování. Data, získaná terénním šetřením, budou zpracována, analyzována, vyhodnocena a interpretována.

Harmonogram zpracování

04/2011 - 06/2011 Vypracování kapitol Úvod, Cíl a metodika práce (udělení 1. zápočtu)

07/2011 - 09/2011 Zpracování teoretického zázemí práce

10/2011 - 11/2011 Návrh, příprava a uskutečnění terénního šetření (udělení 2. zápočtu)

12/2011 - 01/2012 Zpracování, analýza a interpretace získaných dat

02/2012 - 02/2012 Syntéza teoretických východisek a empirických zjištění v závěrech práce

03/2012 - 03/2012 Dokončení formálních úprav a odevzdání práce (udělení 3. zápočtu)

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

rozvoj, rozvoj regionů a venkova, regionální politika, kultura, kulturní potenciál, kulturní dědictví, řemesla, řemeslná výroba, rukodělná výroba, cestovní ruch

Doporučené zdroje informací

Blažek, J., Uhlíř, D.: Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Praha: Karolinum, 2002.
Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2002.
Heřmanová, E., Patočka, J.: Lokální a regionální kultura v České republice. Praha: ASPI, a. s., 2008.
Jehle, R.: Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice. Zemědělská ekonomika 44, 1998 (1), str. 9 – 17.
Lokální periodika: Klatovský deník, Plzeňský deník.
Malá, M.: Šumava – putování časem. Klatovy: Typos, tiskařské závody, s. r. o., 2009.
Moulis, L.: Sušický mechanický betlém. Dokument, Hartola film, 2004.
Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996.
Wokoun, R., Malinovský, J., Tamborský, M., Blažek, J. a kol: Regionální rozvoj (Východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde Praha, a. s., 2008.

Osnova zadané práce

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Vymezení teoretického rámce a základních pojmů zkoumané problematiky
4. Regionální rozvoj se zřetelem k endogennímu přístupu
5. Kultura jako potenciál rozvoje regionu s důrazem na řemeslnou výrobu
6. Stará řemesla na Šumavě
7. Empirické šetření o návštěvnosti a možnostech využití sušického mechanického betlému a s ním souvisejících expozic pro rozvoj lokality Sušicko
8. Závěr
9. Seznam použitých zdrojů
10. Přílohy

Vedoucí práce

Kocmánková Lucie, Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2012

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.
Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci " **Využití kulturního potenciálu v rozvoji lokality (Sušický mechanický betlém)**" zpracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze 30. března 2012

Vejstřelková
.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Lucii Kocmánkové, Ph.D. za odborné rady, vedení a cenné připomínky, které mi poskytovala při konzultačních hodinách a při vypracování bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině a nejbližším za psychickou podporu, trpělivost a ochotu pomáhat mi. Poděkování též patří mé kolegyni a vedoucí v zaměstnání, kde mi vždy bylo umožněno vybrat si volno a věnovat se studijním povinnostem.

Využití kulturního potenciálu v rozvoji lokality (Sušický mechanický betlém)

Utilization of cultural potential in local development (the Susice Mechanical Nativity Scene)

Souhrn

Bakalářská práce zjišťuje, jak a do jaké míry vede využití kulturního potenciálu představovaného sušickou raritou, kterou je Sušický mechanický betlém s ukázkou starých šumavských řemesel a na něj navazujících dalších expozic Musea Šumavy v Sušici, k rozvoji lokality Sušicka z hlediska cestovního ruchu. Na základě empirických zjištění jsou sestaveny návrhy, které vedou ke zvýšení povědomí a informovanosti o Sušickém mechanickém betlému a řemeslech staré Šumavy.

Summary

The bachelor diploma thesis has explored the correlation between using at full cultural potential embodied in the Sušice rare specimen of the mechanical Nativity, including exhibits of the old-time Šumava handicrafts and relating subsequent exhibitions prepared by the Šumava Museum in Sušice, and developing tourist industry in the area of Sušicko, that is in what way and to what extent one influences the other. Upon empiric experience, models have been drawn up that can result in an increased awareness and knowledge about the mechanical Nativity of Sušice and the old-time Šumava crafts.

Klíčová slova:

Rozvoj, rozvoj regionů a venkova, regionální politika, kultura, kulturní potenciál, kulturní dědictví, řemesla, řemeslná výroba, rukodělná výroba, cestovní ruch

Keywords:

Development, development of regions and rural areas, regional policy, culture, cultural potential, cultural heritage, crafts, hand-made manufacture, handicrafts, tourist industry

OBSAH

1. Úvod.....	9
2. Cíl a metodika práce.....	10
3. Teoretická východiska – vymezení teoretického rámce základních pojmů zkoumané problematiky.....	11
3.1 Regionální rozvoj.....	11
3.2 Regionalistika a regionalismus.....	14
3.3 Regionální politika.....	15
3.4 Regiony a jejich klasifikace.....	18
3.5 Regionální politika v ČR.....	19
3.6 Cestovní ruch živěný kulturním potenciálem.....	21
4. Regionální rozvoj se zřetelem k endogennímu přístupu.....	23
4.1 Exogenní regionální rozvoj.....	23
4.2 Endogenní regionální rozvoj.....	23
5. Kultura jako potenciál rozvoje regionu s důrazem na řemeslnou výrobu.....	25
5.1 Kultura.....	25
5.2 Kulturní potenciál.....	26
5.3 Řemesla jako endogenní potenciál.....	28
6. Sušice a okolí, stará řemesla Šumavy.....	31
6.1 Šumava a město sušice.....	31
6.2 Řemesla Šumavy.....	33
6.2.1 Plavení dřeva na Šumavě.....	34
6.2.2 Výroba sirek a sušické sirkařství.....	35
6.2.3 Skláři a výroba skla na Šumavě.....	36
6.2.4 Těžba zlata na Šumavě.....	37
6.2.5 Ostatní řemesla.....	38
7. Empirické šetření o návštěvnosti a možnostech využití sušického mechanického betléma a s ním související expozice pro rozvoj lokality Sušicko.....	38
7.1 Autoři betlému.....	38
7.2 Sušický mechanický betlém.....	39
7.3 Empirické šetření.....	42
7.3.1 Hodnocení finančních příspěvků na zhotovení betléma.....	42
7.3.2 Návštěvnost musea Šumavy v Sušici a Musea Šumavy v Kašperských Horách... ..	49
7.3.3 Návštěvnost souvisejících objektů.....	49
7.4 Návrhy a doporučení.....	52
8. Závěr.....	54

9. Seznam použitých zdrojů.....	56
9.1 Teoretická část práce.....	56
9.2 Empirická část práce	57
10. Přílohy.....	59

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Členění NUTS a členění NUTS 3 na úrovně LAU v ČR.....	19
Tabulka 2. Rozdělení výroby výrobků, tak jak byly vyráběny.....	27
Tabulka 3. Přehled řemesel v Čechách a na Moravě, jejich charakteristika a lokality	29-30
Tabulka 4. Řemesla Šumavy zastoupená v betlému	33
Tabulka 5. Objekty Sušice.....	40
Tabulka 6. Objekty Šumavy představené v betlému.....	40
Tabulka 7. Rozpis dárců	
A. Města a obce	43
B. Právnícké osoby	44
C. Fyzické osoby.....	44-45
D. Mediální pomoc	46
E. Celkem a procento četností	46
Tabulka 8., graf 2 Přehled návštěvnosti muzeí v jednotlivých letech	48
Tabulka 9., graf 3 Přehled návštěvnosti hradu Kašperk v jednotlivých letech.....	49
Tabulka 10., graf 4 Přehled návštěvnosti hradu Rabí v jednotlivých letech	50
Tabulka 11., graf 5 Přehled návštěvnosti hradu Velhartice v jedn. letech	51

1. Úvod

Nehmotný kulturní potenciál, tradice, svátky, řemesla v regionálním rozvoji. Pod touto větou si lze představit cokoli, každý člověk má nějakou představu. Já chci touto prací prezentovat stará, zaniklá řemesla Šumavy, která jsou s historií tohoto kraje velice úzce spjata. Konkrétně ve své práci představuji stará řemesla na Šumavě, jež byla jedinou obživou tehdejších obyvatel, kteří na ně byli zcela odkázáni, neboť geografické a přírodní podmínky na šumavských samotách působily tak, že se místní obyvatelé po většinu roku nedostali ze svých obydlí. A tudíž vyráběli, co uměli, co by se později dalo zpeněžit, či vyměnit a poskytnout si tak zásoby na další krušné časy.

Řemesla představuji pomocí expozice sušického musea, kde se nachází ojedinělá rarita, Sušický mechanický betlém. Dva řezbáři, Karel Tittl a Pavel Svoboda se rozhodli (na základě novinového článku v Sušických novinách, psaného Josefem Klasem¹, o ztraceném Sušickém betlému) vytvořit betlém nový, pohyblivý, zachycující historickou architekturu města Sušice a jeho okolí, architekturu klasických šumavských staveb a roubenek spolu s dnes již zaniklými řemesly, která dávala obživu lidu tohoto šumavského kraje.

Toto téma, téma řemesel jejich historie a jejich následný vliv na rozvoj lokality, je mi osobně velice blízké. Již od dětství jsem byla fascinována expozicemi o sklářství, o umění těchto mistrů, kteří jsou schopni z tekuté hmoty vytvořit dílo nadlidské a krásné. Pod jejich rukama se vytváří hodnoty, které budou časem nevyčísitelné, neboť se touto poctivou prací zabývá stále méně lidí.

Platí to také o řezbářích. Osobně velmi obdivuji práci Karla Tittla, který, ačkoliv není vystudovaný umělecký řezbář, dokáže vytvářet ve svých rukách díla, která tu budou věčnou připomínkou jeho práce, kterou dělá s velkou láskou a nasazením. Při popisu Sušického betléma si ho dovoluji ocitovat: „*Stálo to kus života, ale myslím, že se to podařilo!*“²

---

¹ Mgr. Josef Klas je člen spolku Pražský Sušičan. Předsedou spolku Pražský Sušičan je doc. Ing. Zdeněk Papeš, CSc., který je autorem článku o Sušickém betlému v časopisu *Betlémy a betlemáři*, číslo 54.

² Karel Tittl, spoluautor betlému tato slova vyřkl ve filmu o Sušickém betlému.

Proto se tématem řemesel, konkrétně jejich potenciálem a vlivem na lokalitu, v níž jsou „pěstovány“ budu zabývat také ve své bakalářské práci.

2. Cíl a metodika práce

Cílem Bakalářské práce je zjistit, jak vede využití sušické rarity, Sušického mechanického betléma a na něj navazujících dalších expozic Musea Šumavy v Sušici k rozvoji lokality Sušicko z hlediska cestovního ruchu.

V teoretické části práce budou vymezeny základní pojmy problematiky regionálního rozvoje, nehmotného kulturního potenciálu, endogenního potenciálu - řemesel, včetně jejich terminologií. Splnění cíle této části práce je možné dosáhnout studiem odborné literatury vztahujícím se k problematice regionálního rozvoje, kultury a řemeslům.

Empirická část práce se zaměřuje na možnosti využití kulturního potenciálu - konkrétně starých řemesel pro rozvoj lokality Sušicko, především z hlediska cestovního ruchu. Tato část, je uvedena charakteristikou města Sušice a okolí, představením expozice Musea Šumavy v Sušici spolu s mechanickým betlémem zachycujícím jednotlivá řemesla s popisem charakteristických staveb, budov a jednotlivých činností v nich. Dále budou představeni autoři Sušického mechanického betlému, který autoři darovali městu Sušici a tím přispěli ke zvýšenému zájmu turistů o město Sušice a jeho okolí.

V empirickém šetření budou pomocí sekundární analýzy dat zhodnoceny finanční prostředky a dary, které bylo potřeba shromáždit k vyhotovení Sušického mechanického betléma a na nichž se podíleli nejen individuální osoby, ale také zástupci správy obcí a místní podnikatelé. Dále budou rovněž pomocí sekundární analýzy dat studovány podklady ze Sušického musea (návštěvní kniha musea a evidence musea o počtu návštěvníků). Cílem této analýzy je porovnání návštěvnosti musea před instalací Sušického mechanického betléma a po ní, a také porovnání s tím spojené návštěvnosti objektů s ní spojených.³

---

³ V betlému jsou zahrnuty objekty z okolí Sušice, které tímto lákají k osobní návštěvě a k bližšímu poznání. (Např. Hrad Kašperk, hrad Velhartice, hrad Rabí, Svatoborská rozhledna, kostel sv. Mořice na Mouřenci, Prášílská papírna, ...).

Díky splnění cíle empirické části bude možné zhodnotit prostřednictvím zmíněných provedených analýz sekundárních dat, využití sušické rarity, Sušického mechanického betléma, z hlediska rozvoje lokality Sušicko. Na závěr budou vytvořeny návrhy, které mohou přispět k rozvoji cestovního ruchu a regionálního rozvoje lokality Sušicko.

Není možné, aby tato práce odhalila všechny souvislosti, kterými ovlivňuje Sušický mechanický betlém rozvoj v lokalitě Sušicko, není ani jejich cílem, ale díky stanovenému cíli může (alespoň částečně) přispět ke zjištění jaký (endogenní) potenciál Sušický mechanický betlém na zatraktivnění lokality má a na základě návrhů pro zvýšení informovanosti o něm pak atraktivitu lokality ještě zvýšit. Například také v oblasti trávení volného času, který je předpokladem pro existenci cestovního ruchu na Sušicku.

3. Teoretická východiska – vymezení teoretického rámce základních pojmů zkoumané problematiky

3.1 Regionální rozvoj

Rozvoj je typ proměny, je ovlivněn (způsoben) časem, úzce souvisí s vývojem, růstem a udržitelností. Rozeznáváme tři typy rozvoje, vývoje a růstu:

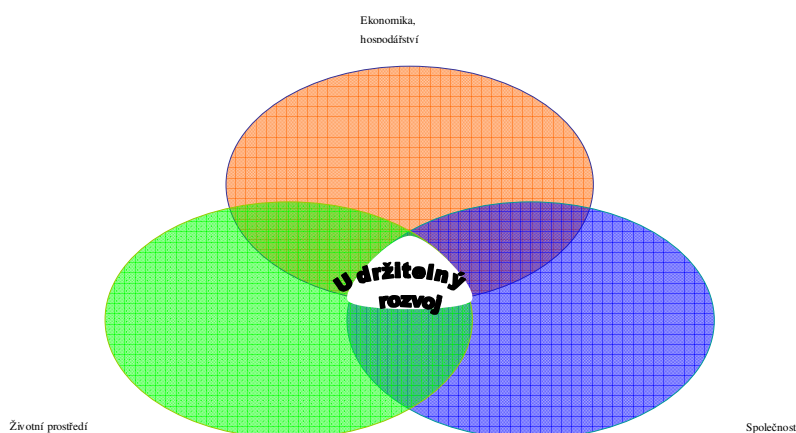
V případě lineárního (exponenciálního) rozvoje, jde o růst (pokrok), nebo pokles (regrese) od jednoho bodu k druhému. Cyklický rozvoj je charakteristický stejnými, opakujícími se cykly, kdy se celý proces vrátí zpět do původního bodu. Cyklus nepřináší nic nového. Flukтуаční (variabilní) rozvoj je nestabilní pohyb, který zahrnuje prvky jak pohybu lineárního, tak pohybu cyklického, čímž vytváří nepředvídatelnou křivku (Lošťák, 2008)

Rozvoj (development) je systém různých procesů vedoucích k předem stanovenému cíli a jeho dosažení. Vývoj (evolution) je systém změn, které probíhají během delšího časového období a které též směřují ke stanovenému cíli. Růst (growth) zaznamenává proměny z nižších a jednodušších forem k formám vyšším a komplexnějším (to v případě, že jde o pokrok, v případě úpadku zaznamenává opak). Udržitelnost je rozvoj za předpokladu, že naplňuje potřeby současné generace, aniž by byly narušeny potřeby

budoucích generací. Např. důraz na životní prostředí a jeho ochranu, racionální využívání surovin a nerostného bohatství, apod. (Lošťák, 2008).

Koncept trvalé udržitelnosti se opírá o tři pilíře. Životní prostředí, ekonomika, společnost.

Obrázek č 1. Pilíře udržitelného rozvoje

Zdroj: <http://www.susdev.gov.hk/html/en/sd/index.htm> in Lošťák

Pojmem „regionální rozvoj“, se zabývá velké množství odborníků a autorů. Je však také předmětem veřejných diskusí, které se dotýkají každého z nás. Stačí se rozhlédnout okolo sebe a všimnout si. Např. opravená komunikace, nad kterou se tyčí nápis seznamující ostatní s programem či politikou, díky které mohla být tato komunikace opravena a znovu uvedena do provozu. Nebo vznik nového vzdělávacího centra či nového provozu, podniku, který díky programům, které umožnily jeho vznik, přispívají k rozvoji celého regionu, např. z hlediska osídlení, hustoty obyvatelstva, atraktivity a mnoha jiných dalších ukazatelů. Právě s těmito ukazateli regionálního rozvoje regionální politika pracuje a ovlivňuje tak rozvoj lokalit a regionů.

Cílem regionálního rozvoje jsou oblasti ekonomické, ekologické a sociální. V oblasti ekonomiky je hlavním motivem pro regionální politiku plné využití všech výrobních faktorů, zejména pak pracovní síly (nezaměstnanost představuje nevyužití výrobního faktoru práce). Dále je nutné se na regionální rozvoj dívat z hlediska makroekonomického a z hlediska mikroekonomického⁴ (Wokoun, 2008, str. 13). V oblasti ekologie je hlavním motivem ekonomický rozvoj za podmínek šetrného zacházení s přírodními zdroji s cílem trvalého udržení i pro další generace, viz. obrázek č. 1, str. 12. V oblasti sociologie je hlavním motivem řešit sociální problémy související s regionálními disparitami s cílem dosáhnout co nejvyššího kulturního vývoje v regionech (Hudečková, 2008, str. 4, 5).

Regionální rozvoj lze chápat ze dvou odlišných hledisek, z **hlediska praktického** a z **hlediska akademického**. Z hlediska praktického je regionální rozvoj chápán jako vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného, systematicky vymezeného prostoru (území) vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů. Toto vyšší využití a zvýšení potenciálu se projevuje v lepší konkurenceschopnosti soukromého sektoru, stavu životního prostředí a životní úrovni obyvatel. Potenciál regionu lze hodnotit dle několika hlavních ukazatelů. Např. dle výše hrubého domácího produktu na obyvatele, průměrné mzdy, míry nezaměstnanosti, struktury vzdělanosti, množství a kvalitou nerostných surovin v regionu, znečištění ovzduší a vod, atp. Z hlediska akademického je regionální rozvoj chápán jako soubor nauk, zejména ekonomie, geografie, sociologie, ekologie, demografie, politologie a mnoha jiných vědních disciplin. Toto chápání regionálního rozvoje se často nazývá regionalistikou (Wokoun, 2008, str. 11).

---

⁴ Z hlediska mikroekonomie např. vyšší hustota zalidnění přináší vyšší obraty a tím i vyšší zisky také malým podnikatelům; z hlediska makroekonomie pak vyšší hustota obyvatel s sebou však přináší vyšší náklady infrastruktury a dopravy. Z hlediska sociologického a ekonomického je pak přelidnění příčinou např. zhoršujících se životních podmínek, nedostupnosti bydlení a dalších jistot, zvyšování množství odpadu a spotřeby a podobně.

3.2 Regionalistika a regionalismus

Regionalistika je rámcový obor, je vymezen tak, že vlastní předmět lze zkoumat pomocí poznání jiných vědních oborů. Jejím vlastním předmětem jsou prostorové vztahy, procesy a jevy, které jsou studovány v komplexitě a souvztažnosti.

V regionalistice rozlišujeme **fyzický prostor** a **sociální prostor**. Fyzický prostor, ten vychází z geografie a jejích úsekových disciplin, ke svému zkoumání připojuje ekologii (vztah přírodního a polidštěného prostoru), demografii (osídlení, sídla, vývoj populace, migrace), tyto vědy se zabývají prostorem jako přirozeným prostředím života lidí. Sociální prostor, ten ke svému zkoumání připojuje další vědy (např. ekonomie, sociologie, právní vědy, správní vědy, politické vědy), tyto vědy se zabývají prostorem jako kulturním a sociálním prostředím života lidí a společenství (Hudečková, 2008, str. 2-5). Akademické pojetí regionálního rozvoje vytváří pro regionální politiku poznatky, které jsou následně využity pro praktické pojetí regionálního rozvoje. Jedná se zejména o charakteristiku regionů, jejich rozvojových potenciálů či nedostatků (nerovností a disparit) v rozvoji a následné hledání nástrojů za účelem podpory reálného regionálního rozvoje, tj. za účelem vyššího využití a zvýšení potenciálů regionů (Wokoun, 2008, str. 12).

Regionalismus je druhem sociálního hnutí a každé hnutí je předmětem vědeckého zájmu, zejména sociologie⁵ a politologie⁶. Regionalismus jako sociální hnutí vyjadřuje zájmy řešit sociální problémy vázané na regionální disparity. Regionalismus lze rozdělit na 2 oblasti: **Tradiční regionalismus** a **soudobý regionalismus**. **Tradiční regionalismus** má vlastně endogenní charakter. To se projevuje motivací a iniciativou obyvatel daného území k zakládání a působení v četných regionálních sdruženích, úsilím obnovovat, znovu rozvíjet a udržovat tradice různého charakteru – řemesla, výrobky, trhy, slavení svátků, charakteristiky daného kraje... Projevuje se kulturním zviditelňováním prostřednictvím vzdělávání, osvěty, budování knihoven, škol a spolků tak, aby byly udržovány regionální tradice. **Soudobý regionalismus** má exogenní charakter, je směřován do socio-kulturního života regionů, vychází z nich, ale

---

⁵ Sociologie je považována za nejobecnější společenskou vědu, je to věda obecná a univerzální. Součástí předmětu sociologie se může stát každý společenský jev, proces, či vztah, tzn., že vše o čem mluví sociologie, se týká našich sociálních životů (Velký sociologický slovník, 1996).

⁶ Politologie je mladá vědecká disciplína, vychází ze základu jiných vědních disciplin, zejména sociologie. Je to společenská věda o politice. Předmětem je fungování státu a politických systémů (Velký sociologický slovník, 1996).

čím dál více zdůrazňuje politicko-správní oblast života. Regionalizační činnosti se provádějí s cílem vyjádřit společenské požadavky na účelné, efektivní a šetrné zacházení s prostorem (Hudečková, 2008, str. 17 - 20).

3.3 Regionální politika

Regionální politika představuje konkrétní úsilí společnosti o změnu, snížení velikosti regionálních rozdílů na úroveň, která bude napomáhat k rozvoji, nebude mu bránit ale naopak stimulovat ho. Obecným cílem regionální politiky je, aby toto úsilí o vyrovnání regionálních rozdílů nebylo příčinnou sociálních problémů. Regionální politika je součástí souboru sociálních a hospodářských politik, jejichž pomocí se snaží dosáhnout cílů, např. Hospodářský růst, zvyšování kvality života obyvatel v regionech, rozvoj sociální soudržnosti (Blažek, Uhlíř in Lošťák, 2008, str. 102, 103).

Regionální politiku lze obecně definovat jako soubor cílů, nástrojů a opatření vedoucí ke snižování příliš velkých rozdílů v jednotlivých regionech v oblasti ekonomické a sociální. Vanhove a Hall uvádějí definici, v níž „regionální politika představuje všechny veřejné intervence, které vedou ke zlepšení geografického rozdělení ekonomických činností, respektive které se pokouší napravit určité prostorové důsledky volné tržní ekonomiky pro dosažení dvou vzájemně závislých cílů ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů.“ (Vanhove, Hall in Wokoun, 2008, str. 29 a 38).

Počátky regionální politiky sahají do třicátých let dvacátého století, do období velké hospodářské krize. Kdy byla Velká Británie postavena před problém, jak řešit dopady této krize v klasických průmyslových regionech. Ve Francii a Itálii se začala regionální politika rozvíjet až po 2. světové válce, kde se projevovaly rozdíly mezi městy a venkovem, mezi jihem a severem. Ve většině západoevropských zemí se začala regionální politika rozvíjet na přelomu padesátých a šedesátých let. Tento vývoj ovšem neplatil pro země, které byly řízeny socialismem (tzv. země 2. světa), kde se vše centrálně plánovalo a celkový rozvoj a vývoj regionů probíhal zcela jinak, než v tržních ekonomikách. Země se socialistickou minulostí se začaly regionálním rozvojem zřetelně zabývat v 90. letech 20. století. Dnes v ČR na regionální politice stojí úkol, aby se regionální disparity (které vznikaly například hromaděním obyvatelstva na severu

Čech a Moravy, kde byl soustředěn veškerý těžký průmysl), nepřerostly do socioekonomických problémů širšího rozměru a hlubšího charakteru (Hudečková, 2008, str. 59 – 65).

V současnosti, kdy na území Evropy je většina států soustředěna do společenství Evropské unie vznikl v roce 1983 dokument Evropská charta regionálního plánování⁷, jež se orientuje především na vymezení sféry regionálního plánování, stanovení výchozích zásad i nejaktuálnějších úkolů v evropském prostoru. V uvedeném dokumentu jsou uvedeny následující cíle: 1. **Vyvážený socioekonomický rozvoj regionů**, s podporou pomaleji rozvíjejících se regionů a regulací vývoje regionů rychlejších; 2. **zlepšování životních podmínek**, se snahou vylepšit každodenní život obyvatel v regionu v oblasti bydlení, pracovních příležitostí a vztahů; 3. **zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí**, jež usiluje o účelné a zodpovědné využívání vody, energetických zdrojů a přírodního bohatství; 4. **racionální využívání území** se zaměřením na ochranu zemědělské a lesní půdy.

Pro evropskou regionální politiku a prostorové uspořádání je žádoucí, aby si Evropská unie vytvořila finanční a správní nástroje, které budou zabezpečovat v evropském prostoru ochranu prostředí, krajiny a kultur a sloužící jako rámec pro hodnocení projektů infrastruktury v evropském, národním i místním měřítku (Wokoun, 2008, str. 26, 27).

Regionální politika se zaměřuje na problémy, které jsou vnímány obyvatelstvem (kterého se rozvoj nejúžeji dotýká, též Stakeholders), odborníky (kteří se problémy zabývají, též Shareholders), vládou a samosprávou a je nástrojem regionálního rozvoje vyšší úrovně. Jde tedy o soubor formalizovaných institucionalizovaných vyjádření cílů aktérů rozvoje té které úrovně s přihlédnutím způsobů jejich dosažení (Wokoun, 2008, str. 21; Lošťák, 2008, str. 130).

Regionální politika je součástí politik sociálních a hospodářských dané národní nebo nadnárodní úrovně. Definování regionální politiky ve většině evropských zemí vychází z podpory rozvoje problémových regionů včetně snahy mírnit mezi regiony rozdíly a diference (Wokoun, 2008, str. 30). Úsilí o vyvážený rozvoj neznamená snahu

---

⁷ Tato charta byla přijata dne 20. 5. 1983 v Torremolinos na Evropské konferenci ministrů zodpovědných za regionální politiku (Wokoun, 2008, str. 26).

o zajištění stejného rozvoje ve všech regionech. Hlavním cílem tohoto úsilí je, aby vývoj v celém státě byl proporcionální (úměrný), nekrizový. Aby byla vytvořena rovnost šancí všech regionů a přitom, aby byl využit jejich demografický, hospodářský, přírodní, kulturní, či jiný potenciál (Wokoun, 2008, str. 398).

Regionální politika EU má v současném programovacím období (2007 – 2013) 3 základní cíle:

- **Konvergence** se zaměřuje na podporu růstu a tvorbu pracovních míst v nejméně rozvinutých oblastech a členských zemích. Jde zejména o podporu regionů s nižším HDP než 75% průměru EU. Podpora Evropského fondu pro regionální rozvoj ERFD⁸ je zaměřena na modernizaci a diverzifikaci ekonomické struktury členských států a regionů, na rozšíření a zlepšení základní infrastruktury a na ochranu životního prostředí. Podpora z Evropského sociálního fondu ESF⁹ je zaměřena na zlepšení kvality a schopnosti institucí trhu práce, vzdělávacích systémů, sociálních a ošetrovatelských služeb; na zvýšení investic do lidského kapitálu a jeho dalšího rozvoje; na adaptaci (přizpůsobení) veřejné správy, posílení administrativní kapacity národních a regionálních správ.
- **Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost** je program se stejným zaměřením, jako Konvergence, ale zaměřuje se na podporu oblastí s HDP vyšším než 75% průměru EU. V rámci operačních programů jsou podporovány regiony a jejich orgány regionální správy podporující ekonomické změny v průmyslových, městských a venkovských oblastech.
- **Evropská územní spolupráce** se zaměřuje na podporu vyváženého, harmonického rozvoje na celém území Unie. Tento cíl je financován z fondu ERFD a vychází ze současné legislativy INTERREG, tj. podpora další integrace EU spoluprací na

---

⁸ ERFD = Evropský fond pro regionální rozvoj (The European Regional Development Fund), založen v roce 1975, je fondem pro podporu programů zaměřených na pomoc regionům řešící dlouhodobou nezaměstnanost a nízké příjmy. Tento fond přispívá na programy podporující investice do utváření nových pracovních míst ve výrobní sféře, dále podporuje rozvoj podnikatelské infrastruktury (rozvoj malého a středního podnikání) a místní rozvojové projekty.

⁹ ESF = Evropský sociální fond (The European Social Fund), založen v roce 1958, je fondem pro podporu programu zaměřeného na profesionální vzdělávání, rekvalifikace zaměstnanců a systémy spojené se zaměstnaností. Soustřeďuje se na pomoc nezaměstnaným a jinak znevýhodněným skupinám (ženám, matkám, handicapovaným, etnickým skupinám a jiným).

přeshraniční, mezinárodní a meziregionální úrovni (Wokoun, Malinový, 2008, str. 353, 354).

3.4 Regiony a jejich klasifikace

Regiony jsou objekty regionalistických studií, zatímco jejich předmětem jsou prostorové vztahy, jevy, procesy. Prostorové vztahy, jevy a procesy jsou v soudobé společnosti složitě organizovány.

Regiony nejsou tzv. objektivními danostmi, tedy tím, co je dáno odjakživa, co se nemění a představuje pro všechny totéž. Regiony jsou lidskými sociálními konstrukcemi. O tom svědčí skutečnost, že v regionech se mluví jako o velmi různých územích – z hlediska například správy státu, geografické polohy, sociální problémovosti, potřeby institucionálního zásahu a podobně. Při vymezování regionů z regionalistického hlediska nikdy nestačí pro jejich typizaci použít jen jeden či několik málo ukazatelů vybraného charakteru. Regionalistka musí regiony vymezovat podle více druhů faktorů, uvnitř kterých vždy volí celou řadu ukazatelů jak velikostních tak strukturálních. Regiony představují vzájemně odlišující se území, musí být ohraničené nějakou hranicí. Hranici je možné vymezit dle skutečnosti, například řeka vytváří tzv. fyzicko-geografickou hranici, či hranici vytvořit jako zóny uměle (Hudečková, 2008, str. 24 - 27).

V odborné terminologii věd, které se zabývají studiem regionů je potřeba striktně rozlišovat dva termíny, **nerovnost** a **disparitu**. Nerovnost znamená jakoukoli rozdílnost, odlišnost, nepodobnost; Zatímco disparita označuje nerovnost týkající se ekonomických a sociálních záležitostí a okolností lidského a skupinového života. Od tohoto rozdělení a vysvětlení pojmů se odvíjí další dva pojmy, které je třeba také rozlišit: **regionální nerovnost** znamená nerovnost mezi regiony ve faktorech, ukazatelích a kritériích, které mohou mít rozdílnou povahu – povahu demografickou, geografickou, sociálně-ekonomickou, infrastrukturuální, sociálně-kulturní, aj. **regionální disparita** znamená rozdílné ekonomické a sociální podmínky a situace v životech lidí v regionech, které často bývají ovlivněny různými okolnostmi – historií, geografii, geologií, klimatem, životním prostředím, politikou, aj. (Hudečková, 2008, str. 2).

Evropský prostor se dělí na oblasti dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 26. 5. 2003 o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek

(NUTS). Hlavním smyslem tohoto nařízení je vytvořit společnou statistickou klasifikaci územních jednotek. Jde o administrativní členění regionů, podle nichž pak dochází k dalším typům klasifikace území. Např. na typy regionů podle stupně venkovosti daného regionu; dle stupně podpory státu, která je soustředěna do daného regionu; podle počtu a velikosti subjektů v regionech; dle různých aktivit v regionech; apod. (Lošřák, 2008, str. 109)

Klasifikace NUTS je hierarchická. Jednotlivé členské státy rozděluje na územní jednotky úrovně NUTS 1 (územní jednotka typu velkých oblastí, zemí, makroregionů), tyto jednotky se rozdělují na územní jednotky NUTS 2 (jednotky menší) a tyto jednotky jsou dále rozděleny na územní jednotky NUTS 3 (jednotky nejnižšího územně správního regionu státní správy, kraje). Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 jasně mluví pouze o těchto 3 úrovních. Každý členský stát může rozhodnout o dalších hierarchických úrovních dělení svého území, čímž se dále člení úroveň NUTS 3.

V ČR používáme dělení úrovně NUTS 3 na jednotky LAU, které jsou též hierarchicky seřazené dle velikostí.

Tabulka 1 Členění NUTS a členění NUTS 3 na úrovně LAU v ČR

úroveň	minimum	maximum	
NUTS 1	3 miliony	7 milionů	Celá ČR
NUTS 2	800 000	3 miliony	8 regionů soudržnosti
NUTS 3	150 000	800 000	14 krajů
V ČR	-----	-----	---
LAU 1			77 bývalých okresů + hl. m. Praha (celkem 78)
LAU 2			Obce (v ČR okolo 6250 obcí)
LAU 3			Sídla (v ČR okolo 11 000 sídel)

Zdroj: ČSÚ

3.5 Regionální politika v ČR

Regionální rozvoj se začal v ČR více rozvíjet až od 90. let 20. století, kdy se Česká republika vrátila díky velké společenské změně k tržní ekonomice. V tehdejším Československu, jako socialistické zemi (země 2. světa) probíhalo centrální plánování. Veškerý průmysl se soustředil do míst, kde byly bohatá naleziště černého a hnědého

uhlí (Ostravsko, Karvinsko, Mostecko aj.). Rozvoj nových průmyslových center značně souvisel s rozvojem železniční a silniční sítě, čímž se zajistila dobrá dopravní obslužnost těchto oblastí. Tehdy nejvíce rozvíjející se regiony byly severní oblasti Čech, Moravy a Slezsko. Tyto regiony jsou dnes nejslabšími, problémovými a zejména jim je směřována pomoc, kterou řeší politika regionálního rozvoje ČR a celé EU (Hudečková, 2008, str. 56 – 62).

V současnosti je česká regionální politika chápána jako koncepční činnost státu, regionálních orgánů a orgánů místní správy a samosprávy. Jejich hlavním cílem je dosahovat co nejvyváženějšího a harmonického rozvoje jednotlivých regionů v ČR. Úsilí o vyvážený rozvoj je pojímáno jako snaha o rovnoměrný, proporcionální, nekrizový vývoj všech regionů, aby byla vytvořena rovnost šancí regionů a byl plnohodnotně využíván jejich demografický, hospodářský, přírodní a případně i další potenciál.

V roce 2000 bylo přijato několik zásadních zákonů a usnesení vlády, která mají velmi důležitý význam pro českou regionální politiku. **Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje**, je jednou ze základních norem regionálního rozvoje. Tímto zákonem je poprvé regionální rozvoj v České republice upraven právní normou. ČR se tak přiřadila k vyspělým státům, jež mají legislativně upravenou tuto oblast veřejné správy. Od roku 2000 je česká regionální politika zaměřena na rozvoj podnikání, rozvoj lidských zdrojů, rozvoj občanské vybavenosti a zkvalitnění infrastruktury, rozvoj služeb v oblasti sociální péče a zdravotnictví, rozvoj cestovního ruchu, výzkum a technologický vývoj a opatření vedoucí k ochraně životního prostředí. Zákon o podpoře regionálního rozvoje odstraňuje hlavní nedostatky regionální politiky, která byla dosud v ČR uplatňována pouze v omezené míře. Obsahuje všechny základní principy regionální politiky EU (např. princip partnerství).

Území ČR je s účinností od 1. ledna 2000 rozděleno na 14 krajů, včetně území hlavního města Prahy. Tato území jsou zařazena do kategorie NUTS 3. Kategorie NUTS 2 vznikla z důvodu ne příliš stabilnímu územně správnímu členění. Vzniklo 8 regionů soudržnosti. Dalším hierarchickým členěním regionů je kategorie LAU (dříve NUTS4). Toto členění je na úrovni bývalých okresů a na úrovni obcí (viz. Tabulka č. 1 na str. 19), (Wokoun, 2008, str. 397 – 403).

Základním a zásadním strategickým dokumentem regionální politiky ČR je **Strategie regionálního rozvoje České republiky**. Vláda přijala první znění tohoto zákona již 12. července 2000. Na tento dokument navázaly programy rozvoje krajů.

Dne 17. května 2006 byla schválena nová **Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007 – 2013** usnesením Vlády ČR č. 560. Dokument určuje orientaci politiky regionálního rozvoje České Republiky (Wokoun, 2008, str. 397 - 403). Dalším důležitým dokumentem v návaznosti na dokumenty EU je **Národní strategický referenční rámec České republiky pro období 2007 – 2013**. Globálním cílem je přeměna socioekonomického prostředí České republiky v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby Česká republika byla přitažlivým místem pro realizace investic, práci a život obyvatel. ČR bude usilovat o růst zaměstnanosti a o vyvážený a harmonický rozvoj regionů, který povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva (Hudečková, Lošťák, 2008, str. 32, 33).

3.6 Cestovní ruch živený kulturním potenciálem

Cestování a cestovní ruch jsou aktivity, jejichž souhrn představuje jedno z největších světových ekonomických odvětví. Příjmy z cestovního ruchu jsou významnou položkou příjmů státního rozpočtu, zejména příjmů měst a obcí samotných, a proto se stává stále významnějším faktorem regionálního rozvoje. Pro rozvoj cestovního ruchu je potřeba spolupráce soukromého, veřejného a neziskového sektoru, která bude brát ohled na tradice a potřeby daného regionu. Cestovní ruch je významně fixován na místo (region) svého vzniku, čímž podporuje stabilitu regionálních a místních ekonomik a je největším tvůrcem pracovních příležitostí (Wokoun, 2008, str. 205, 214).

Cíle politiky cestovního ruchu spadají do oblasti ekonomické, společenské i ekologické. Mezi ekonomické činitele patří především celková úroveň ekonomiky země. Tu hodnotíme podle ukazatelů, například nejdůležitějším ukazatelem je Hrubý domácí produkt, platební bilance, životní úroveň, výše příjmů obyvatelstva, úroveň cen na trhu zboží a služeb, a mnoho dalších. Mezi společenské činitele patří vše, co se týká obyvatelstva, jeho stavu, složení, vzdělanosti, společenských postavení a vztahů, v neposlední řadě i zdraví. Příznivý zdravotní stav účast na cestovním ruchu podporuje,

neboť umožňuje snášet námahu cestování, na straně druhé i špatný zdravotní stav vyvolává účast na cestovním ruchu formou prevence či pobytů v lázních. Mezi ekologické činitele se řadí příznivé přírodní a celkové životní prostředí, atraktivní rekreační prostor, zajímavé přírodní krásy, čisté ovzduší a příznivé klima (Petrů, 1999, str. 7, 8).

Dále je potřeba vysvětlit pojmy, které budou podrobněji rozpracovány v následujících kapitolách a které vymezují teoretický rámec této práce.

Kulturu lze úžeji definovat jako složitý společenský jev či proces, který se neustále vyvíjí, který je specificky lidským výtvoem a který slouží k mnohostranné kultivaci jedinců a sociálních skupin (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 9). Pojem kultura je v současné společnosti chápán neobyčejně široce a svými souvislostmi pokrývá téměř celý rozsah života společnosti a jednotlivce.

Kulturu rozdělujeme na **hmotnou** a **nehmotnou**. **Hmotná** (materiální) představuje hmotné výtvoery, jako výsledky lidských činností. **Nehmotná** (duchovní) zahrnuje ideje, zvyky a názory, které tvoří bohatství daného společenství (Hudečková, 2008, str. 21).

Kulturní potenciál lze definovat jako dosud nevyužívané nebo jen málo využívané, nicméně za určitých podmínek využitelné zdroje rozvoje společnosti v oblasti kultury. Zejména jde o možnost lepšího využití lidského potenciálu, využití kulturního dědictví a efektivního využívání kulturní infrastruktury.

Lokální kultura se odlišuje zejména územní dimenzí, tj. jakousi spjatostí či vázaností k danému místu. Velmi zjednodušeně ji lze definovat jako stav kultury a jejích složek v prostorově omezeném rámci a čase (Zemánek in Patočka, Heřmanová, 2008, str. 63).

Lokalita je oblast, vyznačuje se stejnou kulturou, zvyklostmi, od jiné je oddělena hranicemi. Dělení lokalit se hojně využívá např. v geologických mapách, kde mají geologové vyznačeny oblasti výskytu nalezišť, či v resortu ochrany přírody, kde je lokalita definovaná jako území, které je zařazeno do té, či oné ochrany (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 63).

Venkov je oblast s nízkou hustotou zalidnění. Je typický svou výstavbou, svou funkcí (převážně zemědělskou), zvyklostmi a tradicemi. Z hlediska sídel, jsou venkovská sídla oproti městským sídlům starší vývojovou formou sídel. Převládá zde zemědělská funkce, která nyní (jak se mnozí regionalisté domnívají) ustupuje a je doplňována dalšími funkcemi, např. funkcí obytnou, obslužnou, průmyslovou apod.

Jako venkovské regiony jsou označovány regiony s nízkou hustotou zalidnění, v současné době i poklesem počtu obyvatel. K jejich bližší charakteristice se používají ukazatele, např. vývoj počtu obyvatel, struktura zaměstnanosti (vyšší podíl zaměstnanosti v zemědělství), podíl obyvatelstva ve venkovských obcích aj.

Řemesla mají endogenní charakter, (endogenní = pochází z řeckého slova endon - uvnitř), svědčí o tom původ jejich zniku (Hudečková, 2008, str. 38,39).

4. Regionální rozvoj se zřetelem k endogennímu přístupu

4.1 Exogenní regionální rozvoj

Tento přístup převládal do 70. let 20. století. Česká Republika (tehdejší Československo), byla socialistická, centrálně plánovaná, kdy vše bylo ovládáno z centra, mocí centrálních úřadů. Celkový přístup je globalistický a těžkopádný. Centrálně organizované struktury mají tendenci bránit regionálním politikám prosazovat své vlastní postupy a iniciativy (Hudečková, Lošťák, 2008, str. 84).

4.2 Endogenní regionální rozvoj

Od 70. let 20. století se začíná pomalu prosazovat tzv. endogenní přístup v regionálním rozvoji. Hlavním řídicím místem endogenního přístupu v rozvoji regionů a venkova je lokalita. Způsob řízení je decentralizovaný, zaměřený na využití lidských zdrojů a lidského kapitálu (využití znalostí a dovedností), jsou zdůrazněny potřeby investic. Tento přístup napomáhá k optimálnímu využití firem a jejich výrobních kapacit z hlediska daného prostředí. Endogenní rozvojový potenciál regionu je definován jako úhrn rozvojových možností regionu v určitém čase a v určitém prostoru. (Hudečková, Lošťák, 2008, str. 84).

Endogenní regionální rozvoj nastupuje velmi pomalu a ukazuje se, že v procesu přechodu na tržní ekonomiku se zvyrazňují rozdíly mezi slabými a silnými regiony. Regiony, které byly v centrálně plánované ekonomice považovány za silné, neboť jsou to regiony spojené s těžbou nerostných surovin a zpracovatelským průmyslem, jsou

v dnešním pojetí spíše regiony slabé. V souvislosti s uvolněním centrálního řízení a narůstajícím vlivem samosprávy v regionech se jeví rozvíjející se endogenní regionální rozvoj jako nejlepší řešení vyrovnávání disparit a nerovností (Hudečková, 2008, str. 65).

Je nutné, aby se regionální politika a její programy zaměřovaly na prostor, kterého se to nejúžeji dotýká. Je potřeba brát v úvahu specifické historické, kulturní a institucionální charakteristiky regionu. Základními body endogenního přístupu jsou: 1. Území a prostor, 2. Existence regionálních zájmových skupin, 3. Rozvoj regionálních zájmových potenciálů. Koncepce endogenního rozvoje vyžaduje vymezení činností a úkolů aktérů na místní, národní a evropské úrovni a bere v úvahu místní podmínky. Aktéři musí mezi sebou spolupracovat a řízení se zúčastňují ve spolupráci s místními zájmovými skupinami. Pro rozvoj regionu je nejdůležitějším bodem podíl, v jakém využívá region svých vlastních zdrojů (skryté potenciály, či potenciály neúplně využívané) v oblasti energetiky, kultury, politiky, ekonomiky a zejména v oblasti lidských zdrojů. Dalším důležitým bodem jsou inovace ve všech oblastech a odvětvích v regionu, rozvoj nových produktů a technologií. Nakonec je třeba posilovat regionální obchod, podnikání, zemědělství, turistika aj. Pro decentralizované a samostatně organizované ekonomické a sociální projekty existují dobré podmínky, pokud aktéři disponují určitými výrobními prostředky a výrobními zdroji a dovednostmi (Jehle, 1998, str. 9-16).

Rozpočty místní správy a samosprávy mají v koncepci endogenního rozvoje zásadní význam. Čím větší jsou příjmy obcí, tím více mohou vytvářet vlastní rozvojové plány. V tomto smyslu lze obecně říci, že lidé díky endogennímu přístupu pomáhají sami sobě (Jehle, 1998, str. 9 – 16, Hudečková, 2008, str. 86, 87).

5. Kultura jako potenciál rozvoje regionu s důrazem na řemeslnou výrobu

5.1 Kultura

Jak už bylo zmíněno v kapitole zabývající se teoretickými východisky této práce, kultura představuje významný potenciál v regionálním rozvoji. Není chápána pouze jako umělecká činnost s hmatatelnými výsledky, ale zahrnuje i poznávací, zájmové a vzdělávací aktivity, spolkovou činnost, tradice, zvyky apod.

Proto je kultura jako pojem v současné době chápán velice široce. Svými souvislostmi pokrývá téměř celý rozsah života společnosti i jednotlivce (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 8).

Kulturu lze úžeji definovat jako složitý společenský jev či proces, který se neustále vyvíjí, který je specifickým lidským výtvozem a který slouží k mnohostranné kultivaci jedinců a sociálních skupin. Kultura je silně strukturovanou oblastí diferencovaných – individuálních, skupinových a společenských zájmů a aktivit, která napomáhá jak k rozvoji a identifikaci jedince, tak například ke komunikaci, integraci a sebereflexi společnosti (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 133; Hudečková, Zagata, 2008, str. 20, 21). Kultura – sféra vědomí, vzdělanosti, způsob komunikace a také soubor hodnot, norem, vzorců chování, znalostí dovedností či nehmotné kulturní dědictví se šíří prostorem a v čase a je předáváno mezigeneračně. Kultura je vždy spojena se společností (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 47).

Klíčovým prvkem kulturní politiky státu je výchova v oblasti vnímání kulturních hodnot, vytváření příznivého vztahu k hodnotám hmotné i nehmotné kultury a zařazení kulturních statků do žebříčku hodnot obyvatelstva. Proto nabývá na významu aktivní prezentace kultury a kulturních hodnot a spolu s tím marketing a management poskytovatelů kulturních potřeb. Velmi důležité je zajištění dostatečného množství informací o kultuře, systému i o nabízených kulturních aktivitách či příležitostech. Tradice spolkové činnosti a dobrovolných aktivit v oblasti kultury a umění je nyní v současnosti opět na vzestupu (Hudečková, Zagata, 2008, str. 20-30).

Například obnova a udržování amatérských ochotnických divadel, dobrovolné spolky mající společný zájem.¹⁰ Charakter a zaměření dobrovolných kulturních aktivit jsou velmi různorodé a odvíjí se zejména od tradic a zvyků regionu. Je velmi důležité, aby byla podporována veřejná prezentace těchto aktivit zejména v podobě festivalů, slavností či soutěží.¹¹

5.2 Kulturní potenciál

Kulturní potenciál lze definovat jako dosud nevyužívané nebo jen málo využívané využitelné zdroje rozvoje společností v oblasti kultury. Jde zejména o lepší a efektivnější využití lidského potenciálu, využití kulturního dědictví a efektivního využívání kulturní infrastruktury (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 63).

Lokální kultuře lze přiřadit značnou historickou kontinuitu a historickou podmíněnost. Lokální kulturu tvoří prvky materiální i nemateriální povahy, v různé míře folklór, zvyklosti a různé kombinace prvků lidové i masové kultury. Tradiční lidová kultura byla zejména v minulosti významným zdrojem národních kulturních tradic. Pojem lidová kultura je chápán jako součást celkové kultury za určité období. Je ale velmi těžké přesně období určit, neboť vždy docházelo k vzájemnému prolínání a ovlivňování dílčích kultur, které měli být pro dané období charakteristické. Mezi **hmotné prvky lidové kultury** patří dřevěné hračky, podmalby na skle, malovaný nábytek, broušené sklo, textilní či proutěné výrobky, oděvy a kroje ... Tyto řemeslné výrobky lze velmi těžko zařadit určitému období, na straně druhé stavby a sakrální památky lze do daných období zařadit snadněji. Pro své charakteristické znaky lze určit

---

¹⁰ V Sušici například Ochotnický divadelní spolek Schody, Solovačka – Sušická dechová kapela, Taneční klub Fialka, Pěvecký sbor Svatobor, Otavská svatojánská společnost, Okráslovací spolek Sušice, Pražský Sušičan, v celostátní působení například Sdružení výtvarníků ČR a Unie výtvarných umělců ČR (www.mkssu.cz).

¹¹ Kulturní infrastruktura je v současné době výrazem dlouhodobého úsilí o zachování kulturních vzorců a tradic v místním, regionálním, národním i nadnárodním rozměru. Česká Republika disponuje poměrně rozsáhlou sítí kulturních zařízení, jejichž problémem je hlavně technologická zastaralost a vazba na státní rozpočet s nevyjasněným vztahem k rozpočtům jednotlivých obcí, kterých se to bezprostředně dotýká. Budování a modernizace je financována převážně z veřejných rozpočtů. Tyto investice představují přímé využití kulturního potenciálu a též představují způsob, jak podpořit podnikání v regionu. I přesto je však výdaj do kultury chápán jako neproduktivní a v případě nedostatku finančních prostředků zpravidla ustupuje investicím do oblastí, které přinášejí bezprostřední efekt. V mikroregionech postupně narůstá trend spočívající ve spolupráci obcí ve věcech společného zájmu. Obce se spojí a snaží se zainventovat takovou činnost, ve které hledají společné výhody, které z projektu plynou pro samotné obyvatelstvo regionu a samozřejmě i pro obce samotné (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 133-137).

čas a danou kulturu (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 27 - 29). Sakrální památky představují významný prvek jak městské, tak zejména venkovské lokální kultury. Patří mezi ně kláštery, kostely, fary, katedrály, synagogy... *Umístění sakrálních staveb není výsledkem náhody, má vždy svou zákonitost. Kostely bývají umístěny na vyvýšeném místě – ze symbolických důvodů jako „něco“ vyššího nad námi a i z praktických důvodů viditelnosti a slyšitelnosti. Dodejme, že často i z orientačních důvodů* (Zemánek in Patočka, Heřmanová, 2008, str. 67, 71).

Panská sídla jsou to obvykle veškeré stavby tvrzí, hradů, zámků, letohrádků, panských dvorů, hospodářských budov, paláců, loveckých zámečků atd. Z více než 40 tisíc kulturních památek je v České Republice aktivně zapojeno do cestovního ruchu přibližně pouze 200 (www.mkcr.cz). Značný potenciál ve srovnání s vyspělými turistickými destinacemi Evropy zůstává nevyužitý. Mezi **nehmotné prvky lidové kultury** řadíme zejména zvyky, obyčeje, slovesnost, tradiční technologie výroby, lidovou kuchyni apod. Je zřejmé, že v této oblasti existují výrazné rozdíly mezi regiony i mezi obcemi v regionu. To vše je ovlivněno i samotným historickým vývojem, uzavřeností některých příhraničních oblastí, socialistickým režimem, migrací obyvatelstva apod. (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 61, 62).

Následující tabulka přehledně vysvětluje, jakým způsobem se rozdělovala výroba tradičních výrobků v Čechách a na Moravě.

Tabulka 2 Rozdělení výroby výrobků, tak jak byly vyráběny

malovýroba	Domácí výroba	Domácká výroba	Řemeslná výroba
Samospotřebitelský typ, vyráběno pro sebe a svou potřebu (příze...).	Vyráběno pro sebe a pro své nejbližší okolí, vyměňovalo se za něco jiného (pleteniny, krajky...).	Vyráběno pro prodej na trzích a jarmarcích jako doplněk obživy (proutěné zboží, výšivky, krajky...).	Řemeslník, který dělal řemeslo musel být řemeslu vyučen, bylo to jeho hlavní zaměstnání (kováři, hrnčíři, skláři...).

Zdroj: vlastní zpracování dle podkladů řemesel v Čechách¹²

¹² <http://www.klic.cz/remesla/remesla.htm>, <http://www.klic.cz/remesla/mapa.htm>

5.3 Řemesla jako endogenní potenciál

Ne nadarmo se v každé lidové moudrosti objevuje úsloví „Řemeslo má zlaté dno“. Vždy, již od nepaměti platilo, že kdo uměl řemeslo a byl v řemesle dobrý, poctivý a houževnatý, vždy se o sebe a svou rodinu dokázal postarat. Tito lidé byli vždy vyhledávanými, nabízeli své zboží na trzích a jarmarcích, a pokud je provázela dobrá pověst, úspěch byl pravděpodobně zaručen. Toto platilo v každé době i nyní. Mnozí, kteří se řemeslné výrobě v současnosti věnují, to však často dělají ve svém volném čase a doma, jiní tvoří ve skanzenech přímo před očima diváků, nebo své výrobky prodávají při příležitosti jarmarků, výročních slavností a festivalů. (www.folklorní kaleidoskop¹³)

Každý region je něčím charakteristický, nějakým svým výrobkem, který v jiné lokalitě nefiguruje, řemeslem, které se jinde tímto způsobem nevyrábělo a třeba ani neznalo, či tradicí, kterou jinde neslaví ... Iniciativa a motivace obyvatel daného území se snahou udržovat tradice různého charakteru, mělo za následek, že řemesla, výrobky, trhy, slavení svátků, charakteristické slavnosti nejsou určeny jen místním obyvatelům, nýbrž jsou nabízeny na trhu prostřednictvím snah o rozvoj cestovního ruchu.

Lidová kultura byla zejména v minulosti významným zdrojem národní kultury a národních tradic. Rozděluje ji na **tradiční lidovou kulturu** (počátek 18. století – 2. pol. 19. stol.) a **soudobou lidovou kulturu a soudobý folklór** v podobě výtvorů současných neprofesionálních i profesionálních tvůrců. Významným znakem lidové kultury je anonymita. Nositeli tradiční lidové kultury jsou většinou obyvatelé, kteří se v dané oblasti významně a aktivně zúčastňují výrobních procesů. Lidovou kulturu ovlivňovaly přírodní a hospodářské podmínky, ekonomické možnosti a sociální postavení jednotlivých obyvatel. Mezi nejvýznamnější regiony, které si uchovávají tradiční prvky lidové kultury lze řadit Chodsko, Plzeňsko, Jihočeská Blata, Českomoravskou vysočinu, Moravu, Slezsko (Patočka, Heřmanová, 2008, str. 27 – 30; <http://www.klic.cz/remesla/remesla.htm>, <http://www.klic.cz/remesla/mapa.htm>).

V následující tabulce jsou přehledně seřazena řemesla v jednotlivých oblastech Čech, Moravy a Slezska, kde jsou představeny výrobky, jejich způsob výroby. Zvýrazněná jsou řemesla týkající se Šumavy.

---

¹³ Kaleidoskop, šéfredaktor Kazimír Jánoška, časopis Folklór)

Tabulka 3 Přehled řemesel v Čechách a na Moravě, jejich charakteristika a lokality

řemeslo	vznik	výrobky	techniky	oblasti výskytu
Dřevořezba	15. století	zemědělské vozy hřídele pluhů nábytek drobné předměty denní spotřeby (dřeváky, lžíce, putny, nádoby na pití ...)	Řezání Štípání Vydlabávání	Celé Čechy a Morava Třebíč
Rytý ornament Plastická řezba	17. století	Betlémy Figurky Hornické betlémy	Rytí Vyřezávání	Šluknovský výběžek Plzeňsko Příbramsko
Šindelářství	19. století	Šindele modřínové Šindele dubové (drahé)	Štípání špalků na rovná či zkosená prkénka	Šumava – těžba, plavení dřeva, výroba šindele Celé Čechy
Pletení z proutí	18. století	Z vrbového proutí → neloupaného Velké koše → loupaného Košíky, bramboráky → loupaného a štípaného Nůše	Splétání osnovních prutů s útkovými	Čechy Zbraslav, Mělník Morava Morkovice
Pletení z lubů	18. století	Nůše Koše	Luby jsou pásy z rozštípaných prutů větví či kořenů stromů	Šumava
Kovářství	15. století	Podkovy Hřebíky Ráfky kol Hřeby zem. bran	Kování, jednoduché nezdobené	Celé Čechy Morava Hlavně zemědělské oblasti Čech a Moravy
Umělecké kovářství	18. století	Panty dveří, truhel, skříní, klik Mříže do oken, vrat a kašen Zdobené tepané kříže	Kování Tepání	Celé Čechy a Morava Šumava (kříže)
Hrnčířská výroba	15. století	Hnědá užitková keramika – džbány, hrnce, misky, formy na pečení	Hrnčina 1x vypalovaná nezdobená	Jižní Čechy Západní Čechy (Karlovarsko) Jižní Morava (Valašské Meziříčí, Vřesice)
	17. století Morava 2. pol. 18. století Čechy	Předměty a nádobí vhodné pro stolování, džbány, talíře, lahve, misky, hrnky	Fajáns, zvaný též majolika 2x vypalovaná, glazovaná a malovaná	Původně Morava Vyškov Později v Čechách v Kutné Hoře, Čáslavi, dnes v Uherském Hradišti
	19. století	Bílé zboží – zdobené a malované Hnědé zboží – užitkové nádobí	Bělina ohnivzdorná, pevná. Bohatě zdobená - Květinové vzory - Geometrické tvary - Figurální motivy	Týnec nad Svitavou Všeruby

Sklářství	14. století 2. pol. 18. století	Sklo lidové Hruškovité foukané sklo Lahvičky na šňupavý tabák Válcované sklo – obrázky světců	Foukané číré sklo Sklo barvené Sklo malované Sklo lité Sklo lisované Sklo tažené, válcované	Podhůří Orlických Hor Severní Čechy Šumava Slezsko
Předkalcovské techniky	16. století	Svetry Tkanice k sukním, košilím, zástěrám Čepice, rukavice, obuv (kocúry)	S 1 nití – na cívce, jehlicemi, háčkem S 1 soustavou nití - na destičce Se 2 soustavami nití - na formě	Chodsko Šumava Slezsko Virovice
Tkalcovství	16. století (vlna)	Vlněné tkaniny → Válcované – haleny, kalhoty, podšívky mužských kabátů → Neválcované – ženské sukně a kabáty	Vlněné tkaniny válcované a neválcované	Valašsko, Slezsko, Chodsko (vlněné tkaniny)
	18. století	Hrubé tkaniny – pytle, plachty Jemnější tkaniny – pracovní oděv, zástěry, prostěradla, ubrusy Tenké tkaniny – sváteční oděv	Zpracovávání lnu, konopí, vlny, kopřiv.	Celé Čechy a Morava
	19. století	Jemné tkaniny Jemné prádlo, dětské	Zpracovávání bavlny	Celé Čechy a Morava
Sítování	18. století	Rybářské a lovecké sítě, síťové tašky, síťky na vlasy, hanácké a valašské čepce	Uzlování, vázání speciálních uzlíků	Hanácko, Valašsko, Českomoravská vysočina
Krajčářství	18. století	Paličkové krajky Háčkované krajky Vyšívání krajky Prolamovaná látka	Paličkování Háčkování Vyšívání	Orlické Hory (Vamberk) Krušné Hory Šumava (Chodsko, Domažlice, Strážov)
Vyšívání	18. století	Mužské a ženské kroje, pleny, sukně, čepce, košile, šátky na hlavu, živůtky, rukávce, kabáty, zástěry.	Vyšívání plným stehem, křížkovým stehem Uzlíčkové vyšívky	Celé Čechy a Morava, Slovákko (Slovácké barevné vyšívání kroje) Polabí (uzlíčkové čepce) Chodsko (černobílé vyšívky) Douchlebsko (dírkované vyšívky)

Zdroj: vlastní zpracování dle podkladů řemesel v Čechách¹⁴

¹⁴ <http://www.klic.cz/remesla/remesla.htm>, <http://www.klic.cz/remesla/mapa.htm>.

6. Sušice a okolí, stará řemesla Šumavy

6.1 Šumava a město Sušice

Město Sušice, často též nazývané „Brána Šumavy“, leží v nadmořské výšce 465 metrů ve Svatoborské vrchovině pod vrcholem Svatobor a pod druhým menším vrcholem Stráž, kde se nachází kaple Anděla Strážného. Bývalé královské město se rozprostírá po obou březích kdysi zlatonosné řeky Otavy na ploše 16,6 km² a žije zde okolo 11 500 obyvatel. Sušice leží v Plzeňském kraji a od r. 2003 je obcí s rozšířenou působností pro 30 okolních obcí.

V historické části města byla vyhlášena městská památková zóna s mnoha zajímavými stavbami a objekty (Mnohými těmito objekty byli inspirováni řezbáři při výběru osazení scény sušického betléma. (www.sumava.net).

Mezi objekty sušického náměstí uprostřed dominuje dvoupatrová radnice s radniční věží (výška 30 metrů) s hodinami. Mezi další významné budovy sušického náměstí patří gotická budova dnešního Musea Šumavy, vedle něj stojí rozacínovský dům vybudovaný původně v gotickém slohu, získal vysoký renesanční štít a sgrafitovou výzdobu fasády, jež byl celá léta užíván jako lékárna. Budova hotelu Fialka (ten v minulosti proslavil svým jménem Sušici) stojí vedle „staré lékárny“.

Kostel sv. Václava za náměstím, stojí nedaleko městského opevnění. Hradby obepínají v oválu středověké město. Jsou tvořeny masivními zdmi, baštami, branami a dalšími měšťanskými domy, jež celému historickému jádru dodávají osobitý ráz.

Kaple anděla strážce, která stojí nad městem na vrchu Stráž, byla vybudována jako poutní kaple, kolem které stojí ambity (ochozy) a šestiboké nárožní kaple. Stavba jako taková, je přirovnávána svou podobou Svaté Hoře u Příbrami (Horpeniak časopis Vítaný host – léto 2011).

Svatobor, vrch nad Sušicí leží v nadmořské výšce 845 m nad mořem. Umožňuje výhled na město Sušici, a tento výhled je umocněn vystavěnou rozhlednou. Rozhledna je součástí turistické chaty, která je významnou dominantou tohoto vrcholu nad městem Sušice.

Z okolí Sušice je potřeba zmínit zejména hrad Kašperk, hrad Rabí, hrad Velhartice a kostel sv. Mořice na Mouřenci.

Hrad Kašperk leží 18 km od města Sušice, směrem na Vimperk. Hrad měl od nepaměti za úkol sřežít tzv. Zlatou stezku. Stojí v nadmořské výšce 884 metrů nad mořem, má dvě hlavní strážní věže. Dnes východní věž hradu slouží jako rozhledna pro turisty. Zakladatelem je Karel IV., hrad pokřtil podle svého jména (www.kasperk.cz).

Hrad Rabí leží 8 km od města Sušice, směrem na Horažďovice. S hradem, se spojují pověsti o křižáckých výpravách a o Janu Žižkovi, který při dobývání tohoto hradu přišel i o druhé oko. Z hradu byl vystřelen šíp, který trefil dub, z něhož se odlomila tříška, která Žižku oslepila navždy. Dnes je sice hrad označován jako zřícenina, ale díky rozsáhlým stavebním a restaurátorským úpravám byl rozpad hradu zastaven a je velmi oblíben turisty a milovníky historie (www.hrad-rabi.cz).

Hrad Velhartice, který leží 15 km od města Sušice směrem na Klatovy. Hrad byl dlouhá léta v držení rodu pánů z Velhartic, kdy sňatkem přešel v majetek Jana z Hradce, jehož syn Menhart, nejvyšší purkrabí Království českého, odpůrce Jiřího z Poděbrad, často sídlil na Velharticích. Chtěje znemožnit korunovaci Jiřího z Poděbrad na krále, ukryl Menhart korunovační klenoty Království českého, k nimž měl vzhledem ke své funkci přístup, tajně na Velhartickém hradě. Tím byly zdi tohoto hradu poctěny důvěrou nevšední. Pověst Velhartic je též spojena s osobností Buška z Velhartic, který sám osobně velmi rád poseděl u vína s Karlem IV. Hrad dnes nabízí prohlídku zrekonstruovaného pivovaru, jeskyně s jezírkem v areálu hradu, a nově zrekonstruované gotické části hradu s renesančním interiérem. V předhradí může turista obdivovat lidové stavby a roubenky. (www.hradvelhartice.cz, Knápek, 2007, str. 288 – 296).

Kostel sv. Mořice na Mouřenci, zvaný též „Mouřenec“ leží asi 6 km od města Sušice, směrem na Kašperské Hory. Kostelík s velmi tajemnou historií, leží nedaleko Annína. Tvoří dominantu, jehož bílá věžička je vidět z dalekého okolí. Prý tu kdysi bývala i pohanská svatyně, jeho minulost je protkána mnohými tajemnými záhadami (Kintzl, Vítaný host - jaro 2011).

Bydlení na Šumavě a architektura šumavských chalup je typická pro tuto krajinu. Každý dům má svůj výraz, vlastně tvář. Šumavské domy byly zpravidla pokryty šindelem (ten se na Šumavě hojně vyráběl z modřínového dřeva), omítnuty vápennými omítkami s malými obdélníkovými okny, která byla po celém objektu. Domy byly z části, nebo celé kryté dřevem. Ploty v šumavské krajině nejsou příliš běžné, nejčastěji se vyskytují oplocení pastvin stavěná z kulatiny. Oploceny byly malé zahrádky, které tak byly

chráněny před drůbeží, kde se pěstovala základní zelenina pro potřeby domácnosti. Přilepšovali si chudým hospodařením: ovce, pár koz, v bohatších staveních i kráva, drůbež, vzácně kousek pole, častěji však pastvina. Větší stáda se neobešla bez pastýře, mnohdy pásli i větší chlapci. Uvnitř chalup centrem byla sednice, ve které se odehrával celý život rodiny. (V ní se rodil nový život, vyrůstalo, i odcházelo na věčnost. Tam se také vařilo, jedlo a spalo. Byla to tedy často kuchyně, jídelna i ložnice v jednom.) Uprostřed masivní stůl, se židlemi, okolo lavice, které sloužili jak k posezení, tak pro spaní. Velké místo v sednici zabírala pec na pečení chleba – ta byla také v zimě útočištěm malých i velkých. V rohu u dveří bylo místo pro postel, tu přinášela do chalupy nevěsta věnem. Charakteristická byla postel s nebesy, poskytovala hospodyně a hospodáři alespoň zdání soukromí (Z. Šmíd, Otava 2005).

6.2 Řemesla Šumavy

V následující tabulce jsou přehledně uspořádány řemesla Šumavy, která jsou zastoupeny v betlému. Jsou rozděleny dle oborů, doby vzniku a u jednotlivých řemesel jsou porovnány výroby tehdy a nyní.

Tabulka 4 Řemesla Šumavy zastoupená v betlému

Plavení dřeva na Šumavě	19. století 1870	Schwanzensberský kanál Vchynicko-tetovský kanál Otava - vory	dnes naučná stezka podél Schwanzerberského kanálu
Sirkařství	19. století 1840 – první sirky 1855- patent na výrobu sirek s červeným fosforem 1868 – PAP 1903 – a.s. SOLO	Vojtěch Scheinost, Marie Scheinostová - Bernard Fürth investor továrny SOLO, Scheinostovi se roku 1868 osamostatňují – továrna PAP	Dnes továrna PAP, výroba papíru, výrobky a obaly z papíru SOLO, výroba sirek a dřevodesek, dřevovláknitých desek od roku 2009 zrušeno
Sklářství	18. století 1933 – sklárna Lenora 1796 – sklárna Annín	Foukání skla, lisování skla, formování skla (pateřky), válcování skla (tabulové sklo, zrcadlové sklo – Dlouhá Ves), broušení a leštění (Annín)	Dnes z celosvětově proslulé sklárně v Lenoře jen ruiny Annín – pouze broušení skla, leštírna zrušena (z ekologických důvodů, sklárna nedisponuje čističkou odpadních vod)
Těžba zlata na Šumavě	14. století	Kašperské Hory – kutačský revír, těžba Otava – rýžování (Annín, Nové městečko, Dlouhá Ves)	V Kašperských Horách dnes geologický průzkum – značná naleziště, netěží se. U Dlouhé vsi „sejpy“ (nanošený říční písek z rýžování sítí)
Kovářství, umělecké kov.	18. století	Na Šumavě - umělecké kovářství (zdobené kříže a mříže)	Dnes řemeslníci provozující umělecké kovářství Jižní Čechy

Ostatní řemesla	18., 19. století	Košíkářství (Pletení z lubů) Šindelářství (smrková, dubová – drahá) Tkalcovství, Krejčovství Koželužníci (Schwarzkopf v Sušici) Pantofláři (Velhartice Janoušků) Výroba papíru (Prášílská papírna)	Dnes pletení z proutí řemeslníky, prodej na řemeslných trzích a jarmarcích. Schwarzkopf – továrna na šití sportovních oděvů Prášílská papírna dnes zachráněný inventář v Technickém museu
-----------------	------------------	---	--

Zdroj: vlastní zpracování dle podkladů řemesel v Čechách a rozpisu jednotlivých řemesel

6.2.1 Plavení dřeva na Šumavě

V betlémě najdeme Schwanzenberský kanál s erby, které patří rodu Schwanzenberků, vidíme práci dřevařů a mužů s bidly a háky, kteří korigují směr dřeva, aby byl průtok klád co nejsnazší. Tato práce byla velmi namáhavá, riziková, mnohdy se stalo, že polena zatarasily cestu dalším a tito odvážní muži se svými bidly a háky lezli přímo po kládách na kanále a uvolňovali kmeny, mnohdy za to zaplatili životem. (Patronem vorařů je sv. Vojtěch, který měl opatrovat všechny tyto muže a jejich rodiny.) Dále vidíme voraře, se svázanými vory, jak projíždějí řekou Otavou.¹⁵ Skoro všechny osadníky tady živil les. Káceli stromy, řezali polena, přibližovali je k potokům, k plavebním kanálům a plavili k pilám a do vzdálenějších osad.

K zajímavým technickým památkám Šumavy patří Vchynicko-Tetovský plavební kanál. Předchůdcem tohoto kanálu je Schwanzenberský kanál, který ukázal svým zkušebním provozem, že lze využívat vodu k plavení téměř po celý rok, neboť plavení po kamenitých a křivolakých potocích, které byly splavné pouze při jarních povodních, bylo velmi nedostačující. Vchynicko-Tetovský kanál otevřel pro lesní hospodářství stovky hektarů těžbou dosud nedotčených šumavských lesů, a umožnili splavení dřeva, které končilo mnohdy až v Praze. Zejména po ničivé vichřici v roce 1870.¹⁶

¹⁵ Expozice těžby dřeva na Šumavě v Museu v Sušici

¹⁶ Kanály byly vystavěny na návrh ing. Josefa Rosenauera. Náklady na stavbu byly velice vysoké, projekt financoval tehdejší majitel panství kníže Josef Schwarzenberg. Díky bohatství šumavských lesů je náklady na výstavbu brzo vrátily. Plavení dřeva bylo velice levné a rozloha lesů slibovala dlouhodobé využití. Dřevo se splavovalo volně k Čeňkové Pile, kde se svazovalo do vorů a pokračovalo spolu s voraři dále do Sušice, kde velké využití dřeva uplatnila sirkárna. Řeka Otava byla splavná přes nově zbudovaných 13 jezů a koryto bylo vyčištěno od kamenů. Takto splavná Otava byla upravena až za Strakonice (Běl, Barták, Ettlér, 2001; Šmíd, 2005).

6.2.2 Výroba sirek a sušické sirkařství

V betlému můžeme vidět ukázkou domácí výroby sirek, která se v Sušici stala velmi významným výrobním artiklem, s nímž je historie Sušice velmi spjatá.

Celá část expozice musea je zasvěcena muži, Vojtěchu Scheinostovi, který se zasloužil společně se svou ženou Marií Scheinostovou, Urbancovou o rozvoj města, dal současně možnost obživě velké části obyvatel v Sušici a okolí. Jako prostý dělník dokázal náš kraj vyzdvihnout, že je znám po celé republice a město Sušice snad v celém světě.¹⁷

Počáteční výroba zápalek začínala v roce 1840 u Scheinostů doma v kuchyni, kde se dřívka namáčela do zápalkové hmoty, poté se sušila a ručně skládala do dřevěných krabiček. Ty rozvážela paní Marie Scheinostová po Sušici a do okolních vesnic. Pracovali se svou manželkou od rána do noci, za měsíc vyrobili asi 600 krabic sirek, z nichž každá obsahovala 50 krabiček po 50 sirkách. Věhlas sirek rostl, prodávali až do vzdálenějšího okolí, sirky se dostali až do Prahy a Horních Rakous, obdrželi zakázku z Cařihradu. Neboť se zcela vydali z peněz na nákup surovin, hlavně dřeva a ve velkých kalkulacích a peněžních operacích se neuměli pohybovat, poskytl mu pomoc obchodník z Vídně Bernard Fürth. Fürthovo peníze a Scheinostovo umění se zasloužilo o to, že v roce 1843 v Sušici vznikla továrna, pana Vojtěcha Scheinosta a Bernarda Fürtha, která se svým věhlasem rozšířila pověst Sušice do celého světa. Sedm let poté, kdy novomanželé Scheinostovi začali v Sušici strouhat dřívka na sirky, putovaly jejich zápalky do celého světa.¹⁸

---

¹⁷ Expozice sirkařství v Sušici v Museu v Sušici (Turek 1940).

¹⁸ Sirkárna měla 300 zaměstnanců a dávala obživu celému širokému okolí Sušice. Podnik vzkvétal, roku 1855 obdržela továrna patent na výrobu sirek s červeným fosforem. Na podnět pana doktora Ambrože Gabriela, byl Vojtěch Scheinost vyznamenán stříbrnou medailí za povznesení průmyslu v Čechách. Pro Scheinostu měl však úspěch i trpkou příchuť, musel prodat Fürthovi celý podnik a Fürth ho zaměstnal jako ředitele výroby. V roce 1868 se však Scheinost s Fürthem rozchází a na parcele bývalého vlasteneckého hostince V Ráji postavil si pod Svatoborem vlastní sirkařskou továrnu. Fürth neohrozil, měl svůj úspěch. Obě továrny vyráběli a vyváželi do celého světa. Po smrti Vojtěcha Scheinosta, Scheinostovi dědicové spolu s Fürthem zakládají v roce 1903 akciovou společnost SOLO. Společnost se udržela výrobou sirek ale i zpracováním dřeva, výrobou dřevodesek, dřevovláknitých desek. Oproti tomu se v Scheinostově továrně se vyráběl papír. SOLO v roce 2009 zcela zastavilo výrobu, v Scheinostově továrně, zvané PAP se i nyní vyrábí papír a výrobky z papíru, z papírové lepenky, pivní tácky, papírové kelímky a podobný papírový sortiment. (Kmet, Kliment, 1986; Langhammer, časopis „Sušický sirkař“; Turek, 1940).

6.2.3 Skláři a výroba skla na Šumavě

V betlému je také samozřejmě nejedna chaloupka věnovaná sklářům, jejich zručnosti a krásným výrobkům, jež obdivuje celý svět. Při důkladném rozhlédnutí vidíte skláře u sklářských pecí, tzv. foukače, kterým na konci „píšťal“ vznikají unikátní kousky, které pomocí svých pomocníků foukají a formují v dřevěných formách. Patronem sklářů byla svatá Lucie, jež ochraňovala všechny skláře a jejich krásnou, křehkou práci.¹⁹

Elitní horalskou vrstvou byli skláři. Jejich pradědové si zručnost a tajemství výroby přinesli z vyspělejších krajin. Přicházeli na Šumavu, kde bylo dostatek surovin potřebných pro výrobu skla. Potřebovali tuny dřeva, pro topení ve skelných hutích. Pálili se nejsilnější stromy, zvané popelní, na výrobu potaše. Také potrebovali křemen, jehož na Šumavě našli dostatek a dále byli skláři závislí na vodní síle horských potoků. Proto zde na Šumavě byl pro toto řemeslo ráj.²⁰ Sklářny se neuživily bez spolupráce s jinými profesemi, pomocníky, řemeslníky. Dřevaři pro ně káceli stromy, uhlíři vyráběli dřevěné uhlí a popel pro sklářské pece, flusárnici dodávali potaš, sklo z hor odváželi formani ...Skláři patřili k nejbohatším Šumavanům. Otcové střežili tajemství výroby, svěřovali je svým synům, spojovali se sklářské rody sňatky dětí, a tak vznikaly vážené sklářské rody. Přesto svou horalskou příslušnost nezapřeli, i oni byli šetrní, střídmi a pověřčiví.²¹

---

¹⁹ Expozice skla a sklářství na Šumavě v Museu v Sušici

²² Výroba skla začínala ve šmelcovně, ve které se připravovala směs pro tavení v peci. Uprostřed hutě stála pec ve tvaru polokoule s několika otvory. Z otvorů foukači nabírali z pece sklovinu dutými tyčemi, tzv. píšťalami, vyfukovali ji a formovali, dokud nevystydla. Dále se vyrábělo tabulové sklo, „pateřiky“ - korálky do růženců, perle, v Dlouhé vsi tabulové zrcadlové sklo, sklo se malovalo, barvilo a v Annínské sklárně brousilo a leštilo.

²³ Například jejich vlastní strašidlo „Turand“ se zjevoval u studené pece a jen kvůli němu museli všichni ve sklárně dbát, aby pec nevystydla. To by znamenalo pro sklárnu velmi zlé a krušné časy (Šmíd, 2005; Rückl, 2000; Bachtík, Pospíchal, 1964).

6.2.4 Těžba zlata na Šumavě

Další činnost, kterou při prohlídce betlému nelze přehlédnout je těžba zlata na Šumavě. Nejvíce byla soustředěna v okolí Kašperských hor, kde i nyní jsou firmy, které dělají geologický průzkum, neboť naleziště jsou zde značná. Ale jelikož těžba zlata devastuje celou krajinu, zatím není pro firmy povolena. Provádějí se průzkumy, ale netěží se. V betlému vidíme kutající horníky, pracující v dole. Také ale vidíme zlatokopy - rýžovníky, kteří jsou u řeky Otavy, neboť té se říká zlatonosná, jak na sítech cedí vodu a těží tak zrnka zlata z řeky.²²

Historii Kašperských Hor určovalo právě zlato. Dokud bylo, město kvetlo a rozrůstalo se (toto platí hlavně pro 14. století). Od zlata se tu odvíjelo vše, včetně skladby obyvatelstva. Žili tu horníci, důlní specialisté a obchodníci.²³ Hlavní kutačský revír v Kašperských Horách měřil 10 km na délku a široký byl 4 km. Jeho páteř tvořil Zlatý potok. Okolo bylo 40 dolů a bezpočet šachet. Někde se horníci spouštěli pod zem přímo ve městě, třeba na dole „Masné krámy“, nad nímž dnes stojí nákupní středisko. V revíru pracovalo 300 mlýnů na drcení zlatonosné rudy. Z této doby pochází i původní městský znak, druhý nejstarší v Čechách. Kolem ruky třímající hornické kladívko se vznáší další kladívko a motyka. Rýžování zlata u Otavy bylo v největším rozmachu také ve 14. století. Rýžováním rozumíme získávání zlata z písku pomocí říční vody.²⁴ Rýžování bylo velice náročné a zdlouhavé, byl to nelehký způsob obživy.

---

²² Expozice těžby zlata v Museu v Sušici a v Museu Šumavy v Kašperských Horách

²⁵ Panovník Jan Lucemburský z Kašperskohorského zlata razil zlaté mince „florény“.

²⁶ Na Otavě se to dělo několika způsoby. K nejstarším technikám patří rýžování s pomocí dřevěné mísy, do níž hledač zlata nabírá říční písek s vodou. Poté hledač mísou vodorovně krouží, z mísy přitom šplouchá voda s pískem. Šupinky zlata jsou těžší a zůstávají přitom na dně. Nebo se kopala díra v závějích říčního písku, dokud se nenarazilo na zlatonosnou vrstvu, většinou to byly jámy pod úrovní říční hladiny, muži pak sroubili bedněni a do jam vpustili říční vodu s pískem, voda poté odplavila všechn písek a těžší zlato zůstalo na dně. Jinde se zlato získávalo proudem vody s pískem hnané přes kravskou kůži, na níž ulpěl zlatý prach, neboť zlato lne k tuku a oleji. Rýžovalo se po celé délce Otavy, ale výjimkou nebylo i rýžoviště na Vydře. Hlavní zlatonosná oblast začínala pod Annínem u Nového Městečka a táhla se k Sušici. Dnes již zde zbyly jen tzv. sejpy, největší jsou u Dlouhé vsi. Sejpová pole dávají vědět, že zde byly rýžovníci, kteří sem nanosili na tyto místa říční písek při jejich lopotné, těžké, únavné práci, či posedlosti získat zlato (Šmíd, 2008).

6.2.5 Ostatní řemesla

Řemesel na Šumavě a řemeslníků nebylo mnoho. Na samotách v pohoří Šumavy musel každý spoléhat především sám na sebe. Přesto tu žili kováři (Šumava byla proslulá zdobenými okrasnými kříži), výrobci zemědělského náčiní, koláři (i když Šumava se svými klimatickými podmínkami byla na podmínky hospodaření v zemědělství velmi tvrdá), truhláři (ti vyráběli hlavně kuchyňské potřeby, jednoduchý a hlavně účelný nábytek, umrlčí prkna, šindele apod.), košíkáři (na Šumavě se pletlo hlavně z lubů), pantofláři, koželužníci (v Sušici působila rodina Schwarzkopffů, která zde vlastnila proslulé koželužny, které jako jediné v Čechách mohli svou kvalitou konkurovat Tomáši Baťovi ve Zlíně), dráteníci a mnoho dalších.

7. Empirické šetření o návštěvnosti a možnostech využití sušického mechanického betléma a s ním souvisejících expozice pro rozvoj lokality Sušicko

7.1 Autoři betlému

Karel Tittl, narodil se v roce 1954 v Plzni a již od mládí rád vyřezával a tak, když se rozhodoval o svém budoucím povolání, toužil být hajným, nebo řezbářem. Třicet roků žil na Horské Kvildě, kde pracoval v různých profesích. Ve vyřezávání pokračoval i zde a v začátcích mu hodně pomohli řezbáři z Německa, pocházející z Horské Kvildy. Od roku 1990 spolupracuje s galerií Amos, která se zabývá dřevořezbářskými pracemi. Je členem sdružení výtvarníků ČR a Unie výtvarných umělců ČR. Karel Tittl pracuje ve své dílně se svým synem, kterého naučil všechno své umění. Je hlavně řezbář, konstruuje postavy a objekty, utváří celkovou scénu. Nyní žije ve Velharticích, kde má dílnu, ve které vznikají další díla a svůj obchod, ve kterém svá díla nabízí.²⁵

V roce 2003 se Karel Tittl seznámil s Pavlem Svobodou. Pavel Svoboda pracoval v Sole jako strojní zámečnick, mechanik a řezbařina se mu líbila jako koníček. Díky své

---

²⁵ Zde si můžete prohlédnout i nově vzniklý betlém, tzv. Velhartický betlém, který vznikl na podporu obnovy kostela Marie Magdalské (Máří Magdalény). (Voděrová, časopis Vítaný host - zima 2010)

profesi Pavel vytvořil celkový pohybový aparát betléma, promyslel jednotlivé pohony, pohony katrů a pil, (kdy jednotlivá mlýnská kola otáčí tekoucí voda), různá propojení a „hejblátka“, která dávají jednotlivé postavy do pohybu. Též všechny postavy a objekty pomaloval a dotvořil barevně.²⁶

7.2 Sušický mechanický betlém

V expozici betléma každého návštěvníka upoutá předvedení Sušického náměstí, které díky svému umístění nelze přehlédnout. Náměstí představují domy typické pro Sušické náměstí. Uprostřed dominuje dvoupatrová radnice s radniční věží s hodinami. Dále pak gotická budova dnešního Musea Šumavy, vedle ní Rozacínovský dům, nazývaný „stará lékárna“ s detailem lékárníka vázícího na lékárnických vahách. Městské opevnění a hradby obepínající v oválu středověké město tvořené masivními zdmi, baštami a branami a další měšťanské domy, v nichž vidíme práci krejčích, pekařů, lidovou tancovačku v hospůdce na náměstí. Na samotném náměstí pak vidíme jízdu sušických hasičů, povoz rozvážející sušické pivo z místního Sušického pivovaru, (který využíval chmel z nedalekých chmelnic v dnešní Velké a Malé Chmelné u Sušice), posezení obyvatel Sušice u lípy, (která byla v roce 1918 vysazena Jednotou Sokol jako Lípa Svobody), kašny s tryskající vodou a mnoho dalších náležitostí úzce spjatých se Sušicí, sušickým náměstím a historií tohoto města. Dále v betlému vidíme dvě rozhledny svatoborské (ve skutečnosti zde stojí rozhledna jedna, původní se nakláněla a musela být stržena). Kapli Anděla Strážce nad Sušicí autoři doplnili lavičkou, na které sedí spisovatel Šumavy Karel Klostermann.

---

²⁶ Při nápadu vytvořit šumavský betlém, kdy hledali místo pro umístění tohoto díla, jim napomohla náhoda v podobě článku pana Mgr. Josefa Klase v Sušických novinách, kde autor vzpomínal na dětství a na Sušický betlém, který ve svém článku nazval jako „ztracený“. Svůj původní nápad se Šumavským betlémem rychle rozvinuli a rozhodli se vytvořit betlém nový, pohyblivý, zachycující historickou architekturu města Sušice a jeho okolí, spolu s dnes již zaniklými řemesly, která dávala obživu lidu tohoto kraje v dobách minulých a krušných (Horpeniak, Vítaný host - zima 2008).

Tabulka 5 Objekty Sušice

Sušické náměstí a přilehlé hradby:	
Radnice s 30m radniční věží	Ve skutečnosti dominuje náměstí stejně, jako model radnice dominuje v betlému.
Budova musea	Gotická budova, sídlo dnešního musea, je další významnou dominantou náměstí. Věrně znázorněna v betlému.
Rozacínovský dům	Dům s bohatou sgrafitovou výzdobou, celá léta užíván jako lékárna. V detailu v betlému v okně vidíme lékárníka vážícího na lékárnických vahách
Hradby a brány s měšťanskými domy	Hradby s branami obepínající v oválu náměstí, uprostřed měšťanské domy. V betlému v těchto domech vidíme práci krejčích, pekařů, lidovou hospůdku...
Kostel sv. Václava s kostelní věží	Kostel dominuje hradbám města. V betlému ho nelze přehlédnout.
Kaple Anděla Strážce	Nad městem na vrcholu stráž stojí poutní kaple. V betlému též zaujímá místo nad náměstím.
Židovská synagoga	Ve skutečnosti již nestojí, byla stržena v r. 1960. V betlému je věrně znázorněna podle dobových fotografií.

Zdroj: vlastní zpracování vypracované z popisu Šumavy a města Sušice

Co se týče okolí města Sušice, ukázali řezbáři svým důvtipem a smyslem pro detail všechny významné stavby a objekty v šumavském kraji. Najdeme zde Hrad Kašperk, hrad Rabí, hrad Velhartice, hřbitovní kostel svatého Mikuláše v Kašperských Horách, Mouřenec, Prášílskou papírnu, sirkárnu, pily s katry, mlýny, Schwanzenberský kanál, řeku Otavu s voraři, aj.

Tabulka 6 Objekty Šumavy představeny v betlému

Objekty Šumavy v okolí Sušice:	
Svatoborská rozhledna	Nad městem na vrcholu Svatobor stojí turistická chata s rozhlednou (dle návrhu K. Houry). V betlému jsou znázorněny 2 rozhledny: původní, která musela být stržena a nová s turistickou chatou.
Hrad Kašperk	18 km od Sušice směrem na Vimperk stojí hrad Kašperk se svými dvěma věžemi ... V betlému znázorněn spolu s hřbitovním kostelem sv. Mikuláše v Kašperských Horách.
Hrad Rabí	8 km od Sušice směrem na Horažďovice stojí hrad Rabí ... V betlému znázorněn s hradbami a opevněním hradu.
Hrad Velhartice	15 km od Sušice směrem na Klatovy stojí hrad Velhartice... V betlému vyobrazen hrad, včetně dvou strážních věží a mostem.
Kostel sv. Mořice na Mouřenci	6 km od Sušice směrem na Kašperské Hory leží kostelík Mouřenec. V betlému vyobrazen včetně kostelní věže.

Zdroj: vlastní zpracování vypracované z popisu Šumavy a města Sušice

V betlému je možno nahlédnout i do otevřených chaloupek, roubenek, kde je předvedena návštěvníkům pohoda u rodinného krbu, ale i strohost vybavení, ve kterém obyvatelé Šumavy žili. Patronem domů a domácností byl sv. Florian, který je i zároveň patronem hasičů, neboť má za úkol ochránit domy, roubenky, a chalupy před požáry. Vidíme chaloupky, jejich uspořádání, vybavení a dvory, zahrádky a pastviny, kde je ukázán zejména život pastýřů ovcí. (v betlému 80 ovcí). Řemeslníků nebylo na Šumavě mnoho, v samotě hor musel každý spoléhat sám na sebe. Přesto tu žili kováři, koláři, výrobci zemědělského náčiní, truhláři, košíkáři, pantofláři, (proslulé Šumavské dřeváky), koželužníci²⁷, dráteníci ...²⁸

Zcela dole, na podlaze v popředí je zachycena scéna Narození, skládající se z 30 cm malovaných figur Panny Marie, sv. Josefa s Ježíškem položeným v jeslích. Z pravé strany přicházejí Tři králové a z levé strany pastýři s ovečkami. Ježíšův život započal kdesi na dálném východě ve městě Betlémě, což v betlému připomíná palma, cizokrajná zvířata (slon, velbloud) a oděvy jednotlivých poutníků a darovníků (Weigner, Betlémy a betlemáři č. 77; Voděrová, Vítaný host – zima 2011).

7.3 Empirické šetření

Tato část práce zhodnocuje příspěvky na financování při vzniku betlému, návštěvnosti objektů souvisejících a další skutečnosti, které ovlivňují zjišťované ukazatele. Jednotlivé analýzy pomohli odhalit spektrum důvodů, které souvisí a ovlivňují zjištěné výsledky.

---

²⁷ V Sušici působila rodina Schwarzkopffů, která zde vlastnila proslulé koželužny, které jako jediné v Čechách mohly svou kvalitou konkurovat Tomaši Baťovi a jeho továrně ve Zlíně. – informace z prohlídkové trasy musea, které Museum v Sušici pořádalo o letních prázdninách 2011 v rámci atraktivnější a představení regionu Sušicka veřejnosti. Pozvánka na akci v příloze (Kopie ze Sušických novin).

²⁸ Tvorbu tohoto mechanického Sušického betlému podnítil Mgr. Josef Klas, člen spolku Pražský Sušičan, který stále vzpomíná na dětství, kdy jako malý chlapec, při předvánočních toulkách městem se svým malým bratrem, nakukovali do musea a uviděli na spodním mázhauzu expozici sušického betléma. Další dny chodil do musea a maloval si obrázky s budovami, které jako objekty stály v betlému. Již jako dospělý stále vzpomínal na tyto vánoce, na betlém, který tehdy v museu viděl a dokonce své vzpomínky světil Sušickým novinám, kde vyšel článek o „ztraceném Sušickém betlému“.²⁸ Dva úspěšní řezbáři Karel Tittl a Pavel Svoboda byli inspirováni článkem. (Sice původně přišli s myšlenkou vytvořit Šumavský betlém pro město Kašperské Hory, ale městečko neprojevalo o toto dílo zájem.) Přetvořili svůj původní plán šumavského betlému a vymysleli podle podnětu pana Klase betlém Sušický. A tak vzniklo během deseti měsíců dílo s 35 objekty a budovami, 140 pohyblivými figurami, 160 pevnými figurami a 80 ovcemi (dokument o Sušickém betlému).

7.3.1 Hodnocení finančních příspěvků na zhotovení betléma

Z hlediska financování díla Sušického betlému, došlo k zajímavému vývoji. Původně řezbáři nabídli městu Kašperské Hory, že zhotoví betlem, který by ukazoval Šumavskou krajinu. Jednalo by se tak o Šumavský betlém. Po dlouhých jednáních se ale řezbáři dozvěděli, že město Kašperské Hory o toto dílo nemá zájem. Řezbáři požadovali zálohu na materiál, s tím, že až bude dílo hotové, předají jej řezbáři jako dar, čímž jediné náklady, které město vynaloží, jsou právě tyto prvotní náklady.

Po tomto neúspěchu se řezbáři nedali odradit a začali jednat s městem Sušice, tehdy zastoupené starostkou JUDr. Jiřinou Rippelovou. Postupně vznikla Smlouva o společném projektu, v níž se strany Řezbářství Karel Tittl a synové, Řezbářství Šumava Pavel Svoboda a město Sušice dohodly, že za vzájemné spolupráce vybudují společné dílo – velký mechanický betlém.²⁹

Finanční krytí veškerých nákladů spojených s výrobou díla odhadovaných na 500 000,- Kč zajistí Řezbářství Tittl a Řezbářství Šumava. Náklady se zajištěním prostoru pro expozici a náklady spojené s expozicí ponese Město Sušice. Po zhotovení díla Město Sušice odkoupí celé dílo za 200 000,- Kč, což je považováno za podíl na finanční částce potřebné k realizaci díla. Oběma stranám se neupírá právo k zajištění jejich finančních podílů prostřednictvím sbírek a sponzorských darů.³⁰

Takto položená smlouva byla schválena Radou města dne 8. prosince 2003, a předána k podpisu starostce Jiřině Rippelové.

Ukázalo se však, že předběžné odhady rozpočtu budou přesaženy, finanční zdroje se ztenčovaly, a tvůrci byli stresováni jak ubíhajícím časem, tak i nedostatkem finančních prostředků. Díky kampani, reklamě a vydatné pomoci vedení Musea Šumavy v Sušici, mediální pomoci různých regionálních tiskovin se stále objevovali dárci peněžních částek, které pomohli dílo zdárně dokončit. Dárců bylo mnoho a dary se pohybovaly od stokorunových po tisícové částky (Seznam dárců uveden na str. 44). Zajímavostí je, že na Horské Kvildě přispěl téměř každý. Po rozhovorech s těmito lidmi se potvrzuje, že ten kdo Karla Tittla zná a zná jeho dílo, chtěl toto také v dobré víře podpořit. Protože

---

²⁹ Cílem této smlouvy bylo vytvořit velký mechanický betlém s dominantním znázorněním starobylého města Sušice. V díle bude zachycen život a starobylá řemesla z regionu Sušicka, zejména dřevařství, sirkařství, sklářství, těžba zlata, pastevectví a další. V díle budou obsaženy šumavské známé památky z regionu.

³⁰ Smlouva o dílo mezi městem Sušice a Šumavskými řezbáři, panem Karlem Titulem a Pavlem Svobodou. Smlouva byla chválena k podpisu Radou města na jejím zasedání dne 24. listopadu 2003. (Ze soukromé sbírky řezbářů).

prý veliké věci vznikají vždycky při spolupráci. Každý mohl pomoci, a kdo pomohl, ten také dnes ví, že pomohl velikému dílu, které nás všechny přečká a bude dávat radost ještě dlouho po nás. Každá pomoc, finanční, propagační i jiná, byla pro řezbáře velkou pomocí, za kterou všem patří velký dík.³¹

Dnes s odstupem času se hodnotí jako největší pohyblivý betlem v Čechách. Autoři návštěvníkům ukazují krásu Šumavy, krásu Sušice a okolí, představují řemesla, která byla pro tento kraj typická a ukazují to tak nevtíravou formou, že každý návštěvník zatouží znovu navštívit tento unikát, či projít si navazující expozice musea, které ukazují návštěvníkům podrobněji, to co již v betlému bylo ukázáno a předvedeno. Mnohdy návštěvník turista zatouží vydat se na cesty a tyto krásné stavby a ukázky objektů navštívit osobně a porovnat si tak skutečnost s nástinem a ukázkou v betlému. Mnoho jich potom říká, že skutečnost se od ukázek vůbec neliší.

Dne 22. Dubna 2005 získali řezbáři od města ocenění³², neboť betlémem zatraktivnili vše, co je uvedeno jako charakteristika kraje. Mnoho turistů se vrací a pokaždé obdivují umění a šikovnost těchto dvou mistrů. (Dokument o Sušickém betlému; časopis Betlémy a betlemáři č. 77; Sádliková, deník Klatovska 2005).

V seznamu jsou uvedeny jména dárců, se kterými byly sepsány smlouvy o peněžním daru mezi Řezbářstvím Tittl, řezbářstvím Šumava a dárcem (Ze soukromých materiálů řezbářů Karla Tittla a Pavla Svobody). Pro lepší orientaci jsou dárci rozděleny do 4 skupin.

Tabulka 7 Rozpis dárců, tabulky A, B, C, D; E - částky celkem, graf č. 1

A. Města a obce

Města a obce:	Částky:
Město Sušice – hotové dílo odkoupilo od autorů	200 000,- Kč
Obec Borová Lada – okr. Prachatice	3 000,- Kč
Obec Horská Kvilda – okres Klatovy	5 000,- Kč
Obec Stachy – okres Prachatice	3 000,- Kč

³¹ Řezbáři požádali o pomoc i jiné řezbáře, hlavně ocenili pomoc při výrobě oveček. Společně si všichni řezbáři odpracovali 4028 hodin. Konečná částka nákladů spojených s výrobou betlému se pohybovala ve výši 700 000 Kč (Z. Řezníčková, Museum Šumavy v Sušici).

³² Kopii Poděkování města Sušice, které obdrželi řezbáři při předávání díla městu v příloze.

B. Právnícké osoby a drobní živnostníci

Právnícké osoby a drobní živnostníci:	Částky:
AUTO OUDES – Kašperské Hory	4 000,- Kč
Drobná dřevovýroba – Antonín Pichl – Borová Lada	1 000,- Kč
František Kojzar, řeznictví- uzenářství Sušice	4 000,- Kč
Herbert Hones – bytování Horská Kvilda	5 000,- Kč
HASIČI – Sušice, Rejštejn, Kašperské Hory, Klatovy, Petrovice u Sušice, Týnec u Klatov, Švihov, Točnick, Dolany, Hradešice, Horažďovice, Slivovice, Holovice, Velký Bor, Jetenovice, Strašín, Volšovy, Milínov, Svojše, Pohorsko	20932,- Kč
Hotel Victoria s. r. o. – Plzeň	1 000,- Kč
Kafilérie Biřkov – Biřkov	15 000,- Kč
KELTOVÉ – Kašperské Hory	2 430,- Kč
LAKA cz, s. r. o., Topinka – Praha, sídlo Horská Kvilda	5 000,- Kč
Malá agentura Praha – Praha	300,- Kč
Občerstvení pod smrkem Srní – František Jiřík – Srní	1 000,- Kč
Plzeňští betlemáři – Plzeň	1 000,- Kč
Penzion Anna – Luboš Lenc - Churáňov	1 000,- Kč
Penzion Panenka – Petr Panenka – Srní	1 000,- Kč
Penzion Žabka – Ivana Pěčová – Srní	300,- Kč
Řezbářství Jiří Šott – Drozdov	1 000,- Kč
SMP Comstruction a. s. – Lorka – Filipova Huť	30 000,- Kč
Soustružnictví dřeva Pešek – Zbiroh	5 000,- Kč
STAVOPLAST KL – Stachy	15 000,- Kč
Truhlářství Janoušek Sušice	10 000,- Kč
Základní škola Borová Lada – Borová Lada	1 000,- Kč
ZKD Sušice	5 000,- Kč

C. Fyzické osoby

Fyzické osoby:	Částky:
Bahbouhovi – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Braunovi – Borová Lada	1 000,- Kč
Brudných – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Čadek Robert – Srní	1 000,- Kč
Čadkovi – Srní	1 000,- Kč
Ing. Černý Milan – Borová Lada	5 000,- Kč
Dejm Václav a Heřmanová Květoslava – Horská Kvilda	5 000,- Kč
Dvořáková Helena – Modrava	3 000,- Kč
Havlovi – Horská Kvilda	10 000,- Kč
Hnátkovi – Horská Kvilda	4 000,- Kč

Hrdinovi – Kašperské Hory	2 000,- Kč
Hynek Josef – Srní	300,- Kč
Chladovi – Horská Kvilda	500,- Kč
Kalbáčová Zdeňka – Srní	300,- Kč
Klínková – Kvilda	3 000,- Kč
Kopa Jan – Dlouhá ves	2 000,- Kč
Králová – Stachy	1 000,- Kč
Královi – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Kramperovi – Praha	5 000,- Kč
Krejsovi – Hluboká nad Vltavou	3 000,- Kč
Kreuzigerovi – Horská Kvilda	5 000,- Kč
Makovičkovi – Filipova Huť	1 000,- Kč
Makovičkovi (starší) – Srní	300,- Kč
Mánkovi – Záhoříčko	2 000,- Kč
Matulovi – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Naarovi – Kašperské Hory	500,- Kč
Nováková Marie – Horská Kvilda	4 000,- Kč
Pujmanovi – Horská Kvilda	5 000,- Kč
JUDr. Rippelová Jiřina – starostka města Sušice – Sušice	1 000,- Kč
Ritterovi a Vodičkovi – Kvilda, Malá Lada	800,- Kč
Rullmannovi – Srní	500,- Kč
Ryplovi – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Šafandová Mirka – Rožnov pod Radhoštěm	1 000,- Kč
Schmidtovi – Filipova Huť	4 000,- Kč
Ing. Šebesta Zdeněk – Sušice a	1 000,- Kč
Štěrbová – Vídeň – (Rakousko)	
Stýblovi – Praha	1 000,- Kč
Toušek Vojtěch – Kvilda	500,- Kč
Ing. Uhlíř Dalibor – Horská Kvilda	5 000,- Kč
Váca C. K – Železná Ruda	3 000,- Kč
Vackovi – Horská Kvilda	1 000,- Kč
Vaněček Josef – Všeruby Kosteliště	250,- Kč
Vodrážka – Tlučná	1 000,- Kč
Vostradovský Václav – Kvilda	1 000,- Kč
Wurstovi – Horská Kvilda	10 000,- Kč
Zeman Miroslav – Vysoká mýt' – Svojsě	1 000,- Kč
Zaměstnanci Správy NP a CHKO Šumava – Vimperk	2 070,- Kč
A mnoho jiných stokorunových darů.	

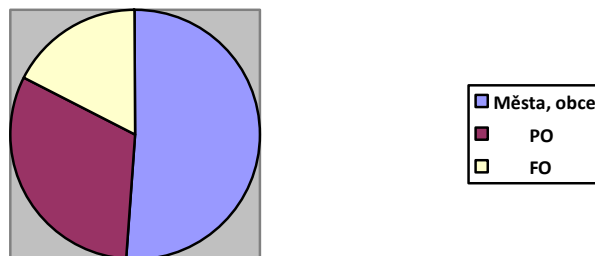
D. Mediální pomoc

Mediální pomoc:
Foto Fišer Sušice
Global service – Propagace
Mgr. Moulis Ladislav – Hartola Film – Dokument o Sušickém betlému
JUDr. Rippelová Jiřina – starostka Sušice
Mgr. Řezníčková Eva – ředitelka musea v Sušici
Kamera Matouš – Sušice
Klatovský deník – deníky Bohemia, Týdeník Klatovska
Sušické noviny – Sušice
Vítaný host – časopis o zajímavostech Šumavy, Českého ráje a Plzeňského kraje
www. Sumavanet.cz
a mnoho dalších.

V této tabulce nejsou uvedeny finanční dary, ale partneři, kteří též svou činností a osvětou pomohli při tvorbě Sušického mechanického betléma).

E., graf 1. Celkem a procento četností

	Města a obce	PO	FO
Částky celkem:	211 000,-	129 962,-	72 020,-
Četnosti:	51,1 %	31,5%	17,4 %

Zdroj: Vlastní zpracování z podkladů řezbářů (smlouvy o darech sepsány mezi Řezbářstvím Tittl, Řezbářstvím Šumava a dárce).

V grafu je názorně vidět, jak byly rozloženy finanční prostředky mezi sledovanými skupinami. Jelikož město Sušice odkoupilo od řezbářů hotové dílo za 200 000,- Kč a tato skutečnost je v tabulce zahrnuta, více než polovinu prostředků zaujímá skupina A - města a obce. Skupina C - fyzické osoby by z celé části finančních prostředků

zaujímaly větší díl, kdyby byly zaevidovány všechny nižší korunové částky. Graf je tedy pouze orientačního charakteru, pro představu rozložení jednotlivých částí mezi sledované skupiny.

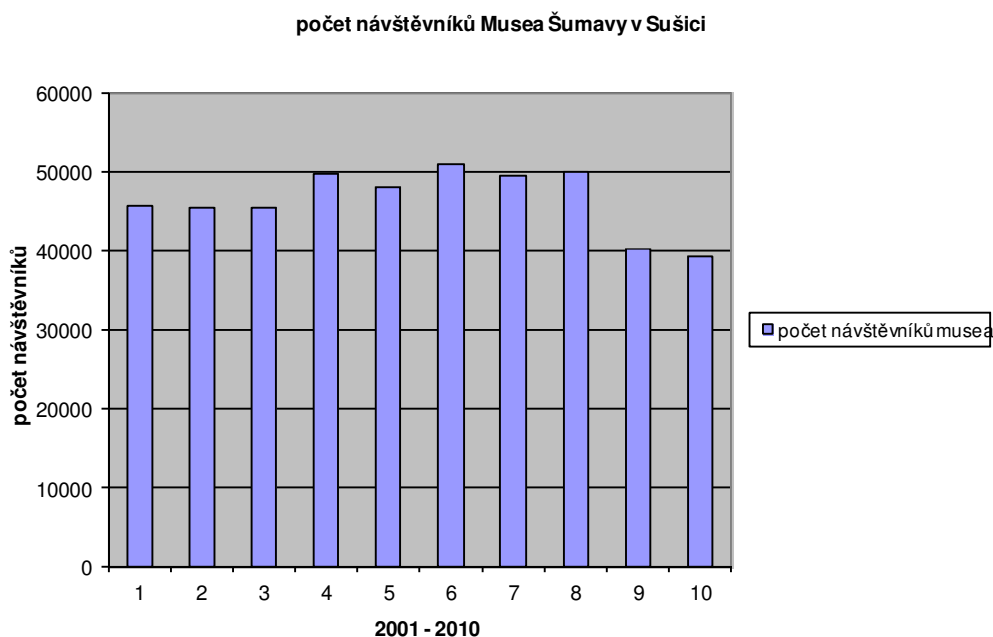
Z tabulek vyplývá, že lidí, kteří byli ochotni poskytnout pomoc, bylo mnoho. Velmi zajímavá skutečnost se ukazuje v bydlišti jednotlivých dárců. Karla Tittla a jeho práci každý v okolí Horské Kvildy znal a rád podpořil právě vznikající dílo. (Karel Tittel v době, kdy se začal betlém realizovat, na Horské Kvildě bydlel a tvořil.) Díky pomoci těchto lidí, vzniklo dílo, které tu bude i pro další generace, jako připomínka šikovnosti předků.

7.3.2 Návštěvnost Musea Šumavy v Sušici a Musea Šumavy v Kašperských Horách

Tabulka 8 graf 2. Přehled návštěvnosti muzeí v jednotlivých letech

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
---	45796	45510	45407	49646	48154	50844	49531	49971	40117	39182

Návštěvnost je shrnuta do jednotlivých let. Počet návštěvníků je počítán dohromady s Museem Šumavy v Kašperských Horách, kde je velmi rozsáhlá expozice šumavského skla. (Dle ředitelky muzea v Sušici Mgr. Zdeňky Řezníčkové výsledky dělené dvěma, by mohli být též brány jako kvalifikovatelný a plnohodnotný ukazatel, ale jelikož se muzea v expozicích doplňují, byly výsledky ponechány, tak jak jsou evidovány v Museu.)

Vyšší návštěvnost během roku je samozřejmě zaznamenána v období prázdnin a dovolených, a v období Adventu až do svátku Tří králů, kdy během těchto církevních svátků je betlém vyhledáván především rodinami s dětmi z blízkého i dalekého okolí. Expozice betléma je celoročně otevřen a velmi podporován jednotlivými aktivitami muzea. Např. O letních prázdninách v pondělí, kdy všechny památky mají zavírací den,

pořádalo museum komentované prohlídky města s průvodcem, které vždy byly zakončeny v museu u betléma, kde pohybující se postavičky ukázali vše, co se návštěvníci během komentovaných prohlídek dozvěděli.

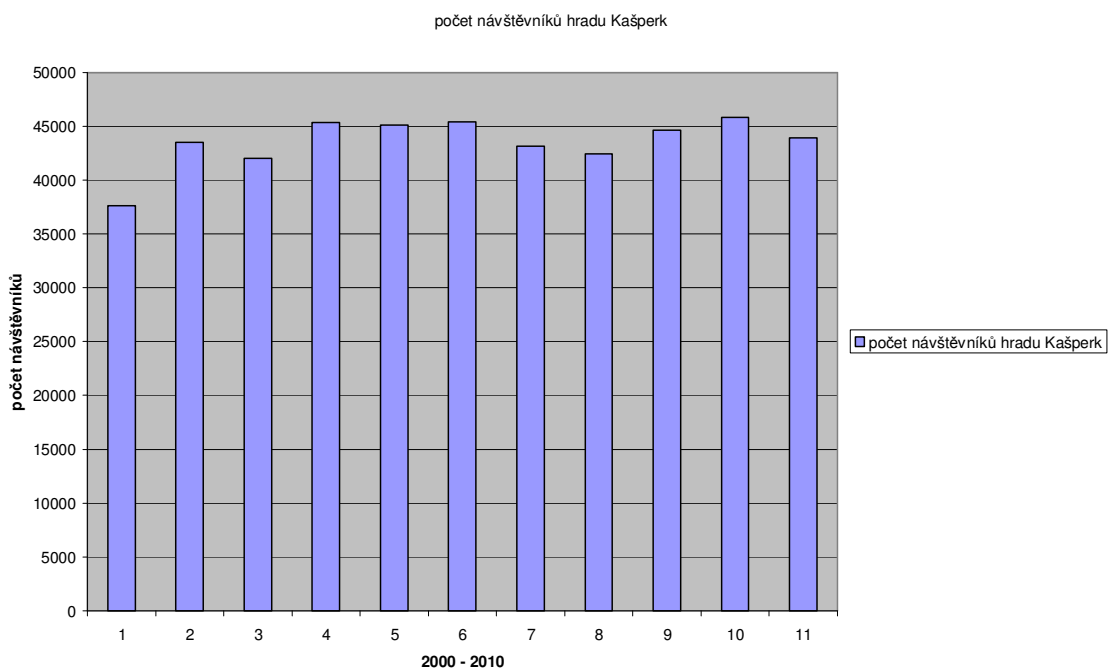
Rok 2004 znamenal nárůst návštěvnosti, neboť v tomto roce byl zpřístupněn betlém. Rok 2009 zaznamenal pokles z důvodu uzavření expozice galerie, kde probíhaly opravy a rekonstrukce. Rok 2010 byl velmi náročný, z důvodů povodní a velmi špatného počasí což se také projevilo v poklesu počtu návštěvníků³³.

7.3.3 Návštěvnost souvisejících objektů

Do empirického šetření je zahrnuta analýza návštěvnosti objektů, které jsou v betlému ukázány. Z návštěvní knihy vyplívá, že návštěvníci musea po zhlédnutí touží po návštěvě těchto objektů a jejich poznání blíže.

Tabulka 9 graf 3. Přehled návštěvnosti hradu Kašperk v jednotlivých letech

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
37628	43536	42049	45389	45120	45395	43140	42454	44638	45788	43937

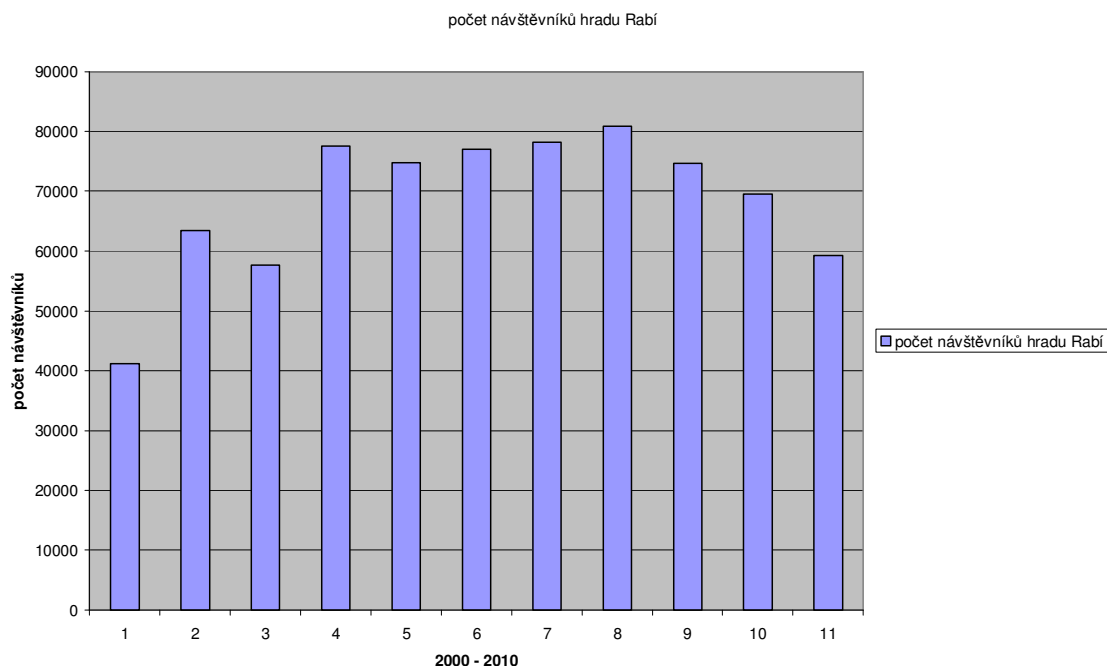

³³ Informace jsou získány ze záznamů musea od ředitelky Musea Šumavy Mgr. Zdeňky Řezníčkové.

Údaje jsou získány z návštěvní knihy hradu Kašperk, z písemných záznamů kastelána pana Zdeňka Svobody.

Tabulka 10 graf 4. Přehled návštěvnosti hradu Rabí v jednotlivých letech

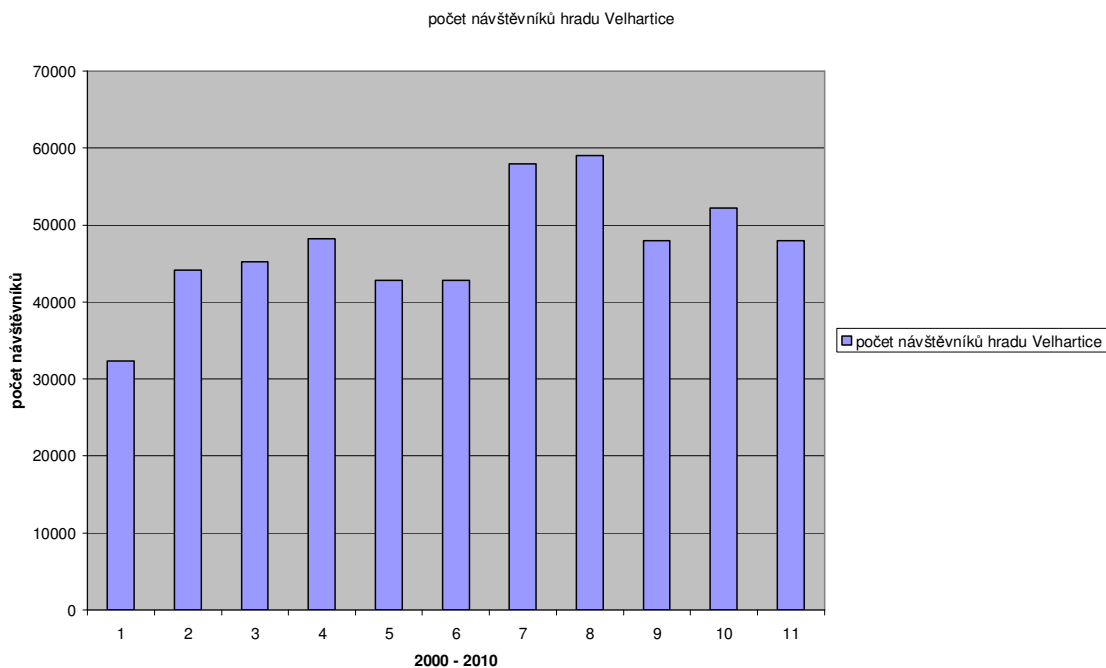
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
41237	63396	57701	77598	74775	77053	78140	80879	74665	69588	59221

Údaje jsou získány z návštěvní knihy hradu Rabí, z písemných materiálů kastelána pana Karla Broži, a jeho zástupkyně Kristýny Bobkové. Návštěvnost je zde každoročně nejvyšší o letních prázdninách, kdy jsou na hradním nádvoří pořádány různé kulturní akce. Jsou zde pravidelně k vidění šermířské souboje, sokolnictví, a divadla se středověkou tematikou. Kastelán tyto aktivity hodnotí jako velmi významným ukazatelem, v návštěvnosti hradu Rabí. Ve srovnání s hrady v okolí, je návštěvnost hradu Rabí nejvyšší.

Tabulka 11 graf 5. Přehled návštěvnosti hradu Velhartice v jednotlivých letech

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
32347	44117	45190	48235	42842	42789	57910	58994	47928	52155	47928

Údaje jsou získány z návštěvní knihy hradu Velhartice, z písemných záznamů kastelánky paní Anděly Mejstříkové. Pokles návštěvnosti v letech 2004 – 2005 byl způsoben částečnou uzavírkou hradu. Probíhali zde rozsáhlé rekonstrukce pivovaru na dolním nádvoří hradu. V následujících dvou letech kastelánka zvýšený zájem o hrad a zvýšení počtu návštěvníků připisuje právě této skutečnosti. V roce 2009 se přestěhoval řezbář Karel Tittl z Horské Kvildy do Velhartic, do domku v podhradí, kde si otevřel krámk a dílnu, ve které společně se svým synem pracuje. Toto též paní Mejstříková (kastelánka) hodnotí velmi pozitivně, ve vztahu k počtu návštěvníků hradu a Velhartic, zejména v roce 2009, kdy vznikl v řezbářství Tittl a syn nový betlém „Betlém Velhartický“.

7.4 Návrhy a doporučení

Z provedených šetření, sběru, analýzy a interpretace dat získaných terénním šetřením lze vyvodit následující doporučení:

1. **Zaměření na nejmenší turisty** (na předškoláky a žáky 1. stupně Základních škol): V tištěných materiálech informačního centra města Sušice, je možné doporučit takovou hru, kde bude zapojen malý turista prostřednictvím nejrůznějších soutěží. Děti budou zapojeny aktivně a při prohlídce Sušického mechanického betlému budou odpovídat na vhodně formulované otázky (náročnost otázek bude vhodně přizpůsobena věku malého turistu). Příkladem takových otázek může být např.:

- „Kde sedí Karel Klostermann a rozjímá o svých dalších dílech, které soustřeďuje na Šumavu?”
- S čím pracuje lékárník, který je za oknem ve staré lékárně?
- Najdete místo v Sušickém mechanickém betlému, kde probíhá domácí zabijačka?
- Poznáte knížete Schwanzenberka, který pozoruje těžkou a lopotnou práci dřevařů?“ apod.

Ve spolupráci s městem a soukromým sektorem budou tyto soutěžní otázky odměňovány drobnými dárky a obrázky se Sušickým mechanickým betlémem. Tímto způsobem bude zajišťováno zvyšování povědomí o této lokální raritě také mezi nejmladší populací.

2. **Zaměření na ostatní věkové kategorie**

Vzhledem k tomu, že pondělí je den v týdnu, v němž není potenciál Sušického mechanického betléma náležitě využitý a ostatní objekty (hrady, zámky, galerie), mají během letních prázdnin v pondělí zavírací den, budou probíhat komentované prohlídky města Sušice a významných pamětihodností v jejím okolí. Završením těchto (cca dvouhodinových) procházek městem bude návštěva pohyblivého mechanického betléma. Zájem turistů o tuto nabídku je vysoký, neboť v roce 2011, během pondělních prohlídek v měsících červen, červenec, srpen a září, navštívilo Sušický mechanický betlém celkem 511 návštěvníků³⁴. Proto se z hlediska zájmu turistů bude v těchto

---

³⁴ Údaj z návštěvní knihy v Museu Šumavy v Sušici

aktivitách pokračovat i nadále. Současně budou také vyhotoveny nové trasy, které stojí za upozornění a ukázání turistům.

3. Zaměření na turisty a návštěvníky hradů a objektů v okolí Sušice:

Mnozí turisté se vydají na cesty a stavby, které jsou v betlému, navštíví osobně (viz. Analýza návštěvnosti přílehlých objektů na straně 49 – 51). Provedené terénní šetření také ukazuje, že kasteláni jednotlivých objektů se shodují v názoru, že spousta návštěvníků o betlému hovoří jako o pobídce k návštěvě objektů v něm ukázaných a po uskutečnění návštěvy mnozí poukazují na skutečnost, že reálné objekty se od objektů vyřezaných a umístěných v Sušickém mechanickém betlému vůbec neliší. Na tuto skutečnost budou reagovat správy obcí Kašperské Hory, Rabí a Velhartice, kdy budou ve vzájemné spolupráci s Museem posilovat takové aktivity, které budou turistům nabízet a doporučovat. Např. během dovolené, (maximální doba cca 10 dnů), bude turistům a návštěvníkům při návštěvě alespoň dvou objektů, nacházejících se v Sušickém mechanickém betlému automaticky nabízen vstup do kteréhokoli dalšího objektu zdarma, apod.

4. Zaměření na sběratele turistických známek:

Sušický mechanický betlém má svou turistickou známku, je to známka výroční. Pokud sběratel navštíví i další objekty, zcela jistě svou sbírku rozšíří o známku hradu Kašperk, Rabí, Velhartice, město Sušice, rozhledna Svatobor, Schwanzenberský kanál, aj. O této možnosti je ovšem nutné turisty a návštěvníky opět vhodným způsobem, např. prostřednictvím informačních letáků, informovat (www.turisticke-znamky.cz).

5. Zaměření na správu a samosprávu města Sušice, na informační a kulturní středisko v Sušici:

Dnes s odstupem času se hodnotí Sušický mechanický betlém jako největší pohyblivý betlém v Čechách (časopis Betlémy a betlemáři č. 77), a tuto skutečnost bude město Sušice a Městské kulturní středisko v Sušici ve svých propagačních materiálech nabízet a zdůrazňovat. (V současnosti dle turistů v Sušici však chybí upoutávky, které by lákali k návštěvě betléma. Město Sušice, které jako vlastník tohoto díla, vydává různé tištěné publikace ze Sušice a okolí, samotný betlém příliš mnoho nepropaguje.)

Museum Šumavy v Sušici si samo tiskne informační leták o betlému, jehož autorkou je ředitelka Musea Šumavy Zdeňka Řezníčková.³⁵ Dále museum představuje betlém na letácích a v místním tisku (v Sušických novinách). Zde je potřeba hledat další možnosti, jak zvýšit povědomí o této raritě. Co se týče vydávaných tiskovin a materiálů, objeví se samolepky, obrázky, magnetky, dětské hry (pexeso, kvarteto, apod.) s tématem Sušického mechanického betlému. Nejdůležitější bude prohloubení komunikace samosprávy města Sušice s Museem Šumavy, s tvůrci betlému (kteří jsou ochotni organizovat besedy a rozhovory), se soukromým sektorem (a tím přilákat podnikatele k širšímu zapojení svých aktivit do cestovního ruchu). Důležité je, se také věnovat prezentaci cestovního ruchu města Sušice na různých akcích a vždy mít připravené nové akce, které by měli přilákat do města nové návštěvníky a s tím související nové propagační materiály, které by na dané skutečnosti předem upozorňovali a nabízeli možnosti, jak se se Sušicí a okolím více seznámit.

8. Závěr

Tato práce je zaměřena na stará řemesla Šumavy, které jsou předvedena a ukázána v Sušickém mechanickém betlému. Pomocí betléma jsou představeny řemesla již zaniklá a řemesla (např. řezbářství), ke kterému se šikovní a zruční lidé opět vrací. Se svým dílem se autoři orientují jak na současné generace, tak i na ty budoucí. Ukázkami v betlému neztrácíme představu o tom, jaký byl těžký a lopotný život tohoto kraje. Co bylo pro dané území charakteristické a jaká byla obživa tehdejších obyvatel v krušném prostředí Šumavy. Jaká může být obyčejná práce krásná a jaký přináší užitek a zážitek pro ostatní. Z hlediska atraktivnosti tohoto díla je velice zajímavé pozorovat, porovnávat a navrhovat případné další aktivity. Z pohledu cestovního ruchu má město Sušice velmi rozsáhlý potenciál, který je potřeba více prezentovat a zájemcům o turistiku v Sušici a okolí představit.

---

³⁵ Ve spolupráci s museem fotograf Fišer, který vznik díla dokumentoval na svých fotografiích, dnes vydává velké pohlednice Sušického mechanického betléma. Viz. Fotografická příloha. Materiály od firmy: Foto Fišer.

Cílem této práce bylo zjistit, jak vede využití sušické rarity sušického mechanického betléma a na něj navazující další expozice Musea Šumavy v Sušici k rozvoji lokality Sušicko z hlediska cestovního ruchu, neboť cestovní ruch je velmi významným ekonomickým faktorem rozvoje regionů, kultury a života obyvatel v regionu.

Studiem odborné literatury a shromažďováním poznatků o regionálním rozvoji, regionální politice a kultuře bylo dosaženo cíle teoretické části práce, kde se jednotlivá témata doplňují a utvářejí logický rámec, který je následně v praxi využíván pro rozvoj regionů pomocí málo, či více využívaných potenciálů regionů. Praktickou a empirickou část zahrnuje uskutečnění terénního šetření pomocí sekundární analýzy dat z návštěvních knih Musea Šumavy v Sušici a souvisejících objektů. Ze zjištěných výsledků lze interpretovat, že došlo k nárůstu návštěvnosti sledovaných objektů. V listopadu 2004 byl Sušický mechanický betlém uveden do provozu. Provedená analýza návštěvnosti Musea Šumavy v Sušici a souvisejících objektů v betlému ukazuje zvýšení návštěvnosti ve všech sledovaných objektech již následující rok.

Hodnocením finančních příspěvků na zhotovení betléma (ze soukromých materiálů řezbářů) bylo zjištěno, že prvotní odhady nákladů, jsou nedostačující. Peníze byly vyčerpány, ale díky reklamě, kampani, mediální pomoci, se s dary od dárců, které pokryly další náklady, dílo podařilo dokončit. Zde se ukázala reklama, jako velmi mocný pomocník, kterou je nutno používat i nadále při prezentaci této rarity. Dárců se našlo mnoho, byla s nimi sepsána smlouva o daru. (Tyto smlouvy poskytly vstupní informace při hodnocení finančních příspěvků dárců.) Na celkovém finančním krytí díla se podíleli nejen individuální osoby, ale také zástupci správy obcí a místní podnikatelé. Město Sušice hotový betlém odkoupilo od řezbářů za 200 000,- Kč, což měla být částka, která měla představovat hodnotu prvotních nákladů, které byly vypočteny před samotnou realizací. Největší povědomí o nově vznikajícím díle měli lidé na Horské Kvildě, kde Karel Tittl tehdy bydlel. Při shromažďování informací o dárcích se ukázalo, že lidé v Sušici vůbec nevěděli, co se v Museu Šumavy v Sušici chystá, jaké dílo tam vzniká. Zde se opět ukázalo, jak mocný nástroj je reklama, která má za úkol zvýšit povědomí o daném objektu, a na kterou tehdy jak samotní tvůrci, tak město Sušice i Museum Šumavy v Sušici zapomněli.

Není možné, aby tato práce odhalila všechny souvislosti, kterými ovlivňuje Sušický mechanický betlém rozvoj v lokalitě. Díky předloženým návrhům přispívá ke zvýšení

informovanosti o Sušici a Sušickém mechanickém betlému a k ztraktivněnání lokality (například v oblasti trávení volného času, který je předpokladem pro existenci cestovního ruchu na Sušicku). Pro objasnění širších souvislostí by bylo potřeba zpracovat další studie a šetření, které by mohli být podkladem pro další práci.

9. Seznam použitých zdrojů

9.1 Teoretická část práce

1. BLAŽEK, Jiří, UHLÍŘ, David, *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*, 2. vydání, Praha: Karolinum 2011, 342 s. ISBN 978-80-246-1974
2. ČMEJEK, Jaroslav, *Příručka k výuce politologie*, Praha, Reprografické studio PEF ČZU, 2006, ISBN 80-213-1591-1
3. HUDEČKOVÁ, Helena, LOŠŤÁK, Milan, ŠEVČÍKOVÁ, Adéla, *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*, 1. vyd., 3. Dotisk, Praha, Reprograf. studio PEF ČZU 2008, ISBN 978-80-213-1413-9
4. HUDEČKOVÁ, Helena, ZAGATA, Lukáš, *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě*, Praha, Reprografické studio PEF ČZU, 2008, ISBN 978-80-213-1637-9
5. JEHLE, R. *Pojetí endogenního rurálního rozvoje a jeho zavádění do regionální politiky v České republice*. *Zemědělská ekonomika* 44, 1998(1), str. 9-17
6. PATOČKA, Jiří, HEŘMANOVÁ, Eva *Lokální a regionální kultura v České republice (Kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví)*, ASPI 2008 ISBN 978-80-7357-347-8
7. PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana, *Velký sociologický slovník*, Sv. I, A-P; Sv. II, P-Ž. Praha, Karolinum 1996, ISBN 80-7184-310-52
8. PETRŮ, Zdeňka, *Základy ekonomiky cestovního ruchu*, Idea servis Praha 1999, ISBN 80-85970-29-5
9. STAŇKOVÁ, Jaroslava, *Malý slovník cizích slov*, Montanex, s. r. o., Ostrava, ISBN 80-85300-72-9
10. WOKOUN, René, MALINOVSKÝ, Jan, DAMBORSKÝ, Milan, BLAŽEK, Jiří, *Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie, programování)*, Praha Linde 2008, ISBN 978-80-7201-699-0

Internetové zdroje:

1. www.folklornisdruzeni.cz/folklorni-kaleidoskop-pokracuje
2. www.klic.cz/remesla/mapa.htm
3. www.klic.cz/remesla/remesla.htm
4. www.mkcr.cz
5. www.mkssu.cz
6. www.susdev.gov.hk/html/en/sd/index.htm

9.2 Empirická část práce

1. ANDĚRA, Miloš, ZAVŘEL, Petr a kolektiv autorů, *Šumava – příroda, historie, život* nakladatelství Baset 2003, ISBN 80-7340-021-9
2. BACHTÍK, Stanislav, POSPÍCHAL, Vlastimil, *Zušlechťování skla*, Státní nakladatelství technické literatury Praha 1964, 295 stran
3. BĚL, Jiří, BARTÁK, Jiří, ETTLER, Zdeněk, *Plavení dříví na střední Šumavě, 200 let Vchynicko-Tetovského plavebního kanálu*, Plzeň Západočeská energetika 2001, ISBN 80-238-7017-3
4. KADOCH, František, PULKRÁBEK, Jaroslav, *20 let šumavského kalendáře 2011*, Papyrus Vimperk, 2010, ISBN 80-86806-21-9
5. KLIMENT, Josef, Kmet, J.J., *Historie Sušického sirkařství (materiály od Anny Scheinostové, posledního žijícího potomka rodiny)*, Sušice námětí 1986
6. KNÁPEK, Zdeněk, *Po nejkrásnějších místech Čech, Moravy a Slezska*, nakladatelství Rubico, Olomouc 2007, ISBN 978-80-7346-079-2
7. KOZÁK, Pavel, foto HOLEČKOVÁ, Marie, *Tajemná místa od Blaníku k Sušici*, nakladatelství MH Beroun, 1. vyd. 1999, 152 stran
8. KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, 1.vyd. Praha Libri 2000, 941s, str. 196 – 206, svazek 7, ISBN 80-85983-16-8
9. LANGHAMMER, Jan, *Dějiny zápalky*, otisk z časopisu „Sušický sirkař“, Sušice

10. MARTAN, Miroslav, RAU, Karel, *Šumava – Bavorský les*, vydavatelství Kletř Plzeň 1991 ISBN 80-900319-3-5

11. RŮCKL, Antonín, *Sklárna Annín Rückl a synové*, Praha 2000 (informační brožura)

12. ŠMÍD, Zdeněk, *Otava, putování po řece*, Paseka Praha 2005, 354 stran, 1.vyd., ISBN 80-7285-742-4

13. TUREK, Luboš a TUREK, Kajetán. *Vývoj zapalovací techniky od křesadla k sirce*. V Sušici: Městské museum, 1940. 111 - [I] s. Publikace Městského musea v Sušici; č. 17.

Časopisy:

1. BELÉMY A BETLEMÁŘI - Časopis Českého sdružení přátel betlémů, členu Světové federace betlemářů se sídlem v Římě

2. DENÍKY BOHEMIA – Klatovský deník, Plzeňský deník

3. DOMA NA ŠUMAVĚ – noviny pro milovníky Šumavy, její přírody a lidí

4. KALEDIOSPOP – časopis Folklor

5. SUŠICKÉ NOVINY – Městské Kulturní Středisko v Sušici

6. VÍTANÝ HOST – časopis pro milovníky přírody, památek a lidí na Šumavě

Dokument

1. MOULIS Ladislav (autor a režisér dokumentu 2004), *Sušický mechanický betlém* – HARTOLA FILM

Soukromé materiály řezbářů, které je provázeli po celou dobu realizace samotného díla, včetně jeho financování

Internetové zdroje:

1. www.folklornisdruzeni.cz/folklorni-kaleidoskop-pokracuje

2. www.hrad-rabi.cz

3. www.hradvelhartice.cz

4. www.kasperk.cz
5. www.mkssu.cz
6. www.sumava.net
7. www.turisticke-znamky.cz

10. Přílohy

Příloha 1. Článek Mgr. Josefa Klase otištěný v Sušických novinách, který podnítil autory betlému k jeho realizaci.

Příloha 2. Pozvánky na komentované prohlídky po městě Sušice včetně prohlídky betlému.

Příloha 3. Poděkování města Sušice autorovi Karlu Tittlovi. Stejně poděkování dostal i Pavel Svoboda.

Příloha 4. Fotografie betlému, celkový pohled, detaily jednotlivých řemesel.

- Podium, na kterém jsou umístěny jednotlivé objekty a figury,
- celkový pohled na Sušický mechanický betlém,
- betlémská scéna s Ježíškem, sv. Marií a sv. Josefem,
- náměstí, stará lékárna, budova musea, kostel sv. Václava, Židovská synagoga, městské hradby a opevnění včetně vstupní brány,
- náměstí s měšťanskými domy, pekařství, hospoda, krejčovský salon, povoz s koňmi vezoucí pivo ze Sušického pivovaru,
- ukázka šumavského bydlení,
- kováři,
- košíkářství,
- zlatokopové pod Kašperskými Horami,
- katr a prášilská papírna,
- skláři,
- voraři na řece Otavě,
- začátek Schwanzenberského kanálu s knížetem Schwanzenberkem,
- povoz sušických hasičů.

významné sušické památce?

Bylo to ve vánočním čase před neuvěřitelnými pětapadesáti lety. Šli jsme onoho pozdního odpoledne s mým maličkým bráškou po náměstí kolem muzea. Pootevřená vrata, světla a stručný nápis „Vánoční výstava“ probudil naši pozornost a my jsme vstoupili do starožitné budovy. Tam hned za dveřmi na dolním mázhauze nás upoutal krásný rozložitý betlém. V mechu a květech tu bylo vše, co k takové požívané patří. Stáj s hlavními figurami, ovce, pastýři, obecný lid i královský původ. Postavy snad půl metru vysoké, krásně vypracované, upoutaly nejdříve naši pozornost. A zatímco můj malý tříletý průvodce obdivoval zejména lesklé koruny královské, můj zrak bloudil zajímavou betlémskou scénou dál až k městu nad stáji. Avšak tady můj pohled doslova zkameněl. Tam nebylo betlémské světlo historické, romantické, exotické či fantastické. Tam stála stará Sušice tak, jak jí zřejmě důvěrně znal dávný tvůrce památky. Byly tam domečky asi tak třicet centimetrů vysoké, vyřezávané do všech detailů, barvou neobarvené – jen tak přírodní, ale považte, co všechno tam bylo. Štítové domy muzea, staré lékárny, oba domy Fialky jsem poznal nejdříve. A jelikož šestnáctiletý student zajímající se o historii města měl již nějaké, byť nedostatečné, znalosti, po chvíli pozorování identifikoval i další částečně dochované stavby, všechny s nevidanými bohatými štíty. Byl tam dům „U šifů“ hned vedle muzea, dům „U svíčky“ který stojí mezi Fialkou a bývalým pivovarem, „Cukrový dům“ a Klostermannovou uličkou. Poznám jsem i někdejší vzhled domu Michalčova a také „Bílého konička“ a naproti přes náměstí skromný dům „U hvězdy“ vedle dnešní spofitelny. Výčet staveb sušických domů mnou poznaných uzavíral ponurý dům „U hranatého válce“ s hrozivě hrotitými třemi štíty a podsebitím. Avšak tento sušický „Faustův dům“ nebyl posledním poznáním objektem. Vší této historické nádheře vévodila mohutná městská radnice s umně provedenými barokními štíty a s oběma nestejnými věžemi. Ano, přesně taková, jakou po zhoubném požáru z trossek vzkřísil a bohatě rozšířil počestný Ital v Sušici v těch dobách usedlý, Carlo Zanetti. Ten tehdy slíbil pohořelým sousedům sušickým, že vystaví radnici, již velikostí a kráse nebude rovno v celém království. A my, jak víme,

svůj slib daný sušickým, smělý Vlach do puntíku naplnil. My bohužel, dnešní lidé, máme z toho všeho snad už jen tu mohutnost, neboť několikrát přestavby během staletí budově moc a moc ubraly na kráse a vznešenosti. Nyní přede mnou stála v celé své nádheře tichá a tajemná. Neodolal jsem a hned druhý den jsem pádil jak nejdříve to bylo možné s notýskem a tužkou znovu do muzea a celou tu krásu si namaloval a doma pak pečlivě překreslil. Brzy ale přišly, žel bohu, jiné starosti. Únorový puč komunistů všechny myšlenky lidí obrátil jiným směrem. Na nádherný betlém a ještě tajemnější město nad ním se muselo zapomenout.

Prošla dlouhá řada let. Ze šestnáctiletého výrostka se stal dospělý, v podstatě už starý muž, kterého osud zavál daleko do světa od milé Sušice. Na město svého mládí ale nezapomenul. Jako aktivní občan pracuje v kroužku rodáků a přátel nazývaném „Pražský Sušičan“ a tam celkem nedávno při besedě s pracovníky sušického muzea jim položil přímý dotaz, který vše ostatní odstartoval: „Teď už byste mohli při vhodné příležitosti opět zase vystavit ten krásný starožitný betlém se starobylou Sušicí, tak jak byl vystaven po válce.“ Odpovědi mi byly jen távavé pohledy prozrazující, že nikdo neví o čem mluvím. Několik doprovodných vět a již se rýsoval hrozivý problém. Navzdory vědomostem na úrovni nikdo o ničem takovém nevěděl. Arcif byli to lidé mladí, mladší než byl čas oné výstavy, vše naznačovalo, že betlém nikdy nebyl v majetku muzea, města, či kteréhokoliv regionálního pracovníka. Co teď? Všichni protagonisté někdejší výstavy se již odebrali na věčnost. Ředitel muzea Kůs, okresní archivář Janák, mezi živými nebyl ani neúnavný regionální pracovník, profesor a pozdější ředitel muzea Holý. Zemřela i kustodka muzea paní Rybová. Nad tajemným betlémem se definitivně zavřela opona času. Nedalo mi to. Vždyť taková významná památka stojí za to, aby byla objevena a zachována. Hned při své první návštěvě Sušice jsem vyhledal ve snaze vykřesat jiskřičku z popela zpomnění paní Jůzovou, kterou jsem dobře znal. Tato žena byla jednou ze dvou dcer paní Rybové. Doufal jsem nespěle, že snad se na něco mohla upamatovat. Bydlela přeci s maminkou v muzeu. Jaká byla moje radost, když jsem od ní dostal více než určitou odpověď:

„Ano, pamatuji si to, to bylo o Vánocích v roce 1947. Maminka se tehdy domluvila s panem Schödlem, kterému betlém patřil, a spolu uspořádali tu výstavu v muzeu. Se sestrou jsme jim pomáhaly vše stavět.“ Sláva, určitá stopa tady je. ALE!! Opáčím: „No jo, ale pan Schödl, bývalý městský zahradník, je přeci již řadu let mrtvý? Kde teď ta věcička může být?“ I na to se mi dostalo dostatečné odpovědi. Věci po něm zdědil prý plzeňský doktor Šubrt! Opět sláva. Doktor Šubrt je můj bývalý spolužák ze sušického gymnázia. Dal jsem se tedy do hledání. Na věci, ve snaze dodat akci vážnosti, jsem zainteresoval nejen vedení současného města, ale i spolek Pražský Sušičan a zejména jeho iniciativního předsedu, docenta Papeše. Jaké bylo ale naše rozčarování, když jsme zjistili, že doktor Šubrt o žádném takovém artefaktu neví.

Tim se vyrojilo několik dalších otázek, které bohužel asi zůstanou většinou nezodpovězeny. Měla paní Jůzová stran betléma přesné informace? Mluvil doktor Šubrt pravdu? Pan Schödl ostatně žil ještě nejméně deset let po památné výstavě. Mohl tedy za tu dobu betlém pro jeho rozměrnost třeba někomu prodat či darovat? To všechno je logicky možné. V té souvislosti je ještě jedna zajímavá záležitost. Zdá se zcela pravděpodobné, že profesor Holý vůbec o existenci památky takové důležitosti neměl potuchy. Proč? To mi vrtalo hlavou. Vždyť, jak jsem jej znal, jistě by udělal vše, aby tu věc pro muzeum získal. Tady jsem odpověď našel. Válečné události mu osobně zkomplikovaly studium, které potom dokončoval ve zkráceném termínu a právě v čase výstavy mu vrcholilo. Celá akce mu tedy ušla a události po ní následující smazaly pak i jakékoliv stopy další. Já sám si pak také obtěžkávám svědomí, neboť všechny osoby v tomto článku jmenované jsem velice dobře znal a kdykoliv se mohl na osudnou památku zeptat a učinit včas třeba i záchrannou akci. Nevědomky jsem tak nikdy neučinil a tak si kladu i já osobně podíl na ztrátě této památky.

Zbývá jediné. Najde se šťastnou náhodou čtenář tohoto článku, který má dokonalé informace a poskytne je redakci, sušickému muzeu nebo městskému úřadu? Bude mít tak nekonečnou zásluhu o znovuoobjevení vzácné památky města Sušice.

JOSEF KLAS,
Pražský Sušičan

Zveme vás...

od 27. června do 29. srpna 2011 každé pondělí
sraz před radnicí

Prohlídky města Sušice s průvodcem

1. prohlídka v 10 hodin, přibližně 1,5 hodiny

Prohlídka města a Sušického mechanického betlému.

2. prohlídka ve 14 hodin, přibližně 2,5 hodiny

Prohlídka církevních památek v Sušici (kaple Anděla strážce, hřbitovní kostel Panny Marie, kostel sv. Felixe, starý židovský hřbitov).

Prohlídky jsou zdarma!

Muzeum Šumavy Sušice
a Městské informační centrum Sušice
vás v při příležitosti Dnů evropského dědictví zvou na

komentované prohlídky 17. září 2011

- 9⁰⁰ hod. – stálé expozice Muzea Šumavy
- 10⁰⁰ hod. – významné architektonické památky v Sušici
- 13⁰⁰ hod. – stálé expozice Muzea Šumavy
- 14⁰⁰ hod. – církevní památky v Sušici

Po celý den možnost prohlídky objektu bývalé strážnice v areálu muzea. Tento objekt se bude v letech 2012–2013 rekonstruovat. Vstup zdarma.

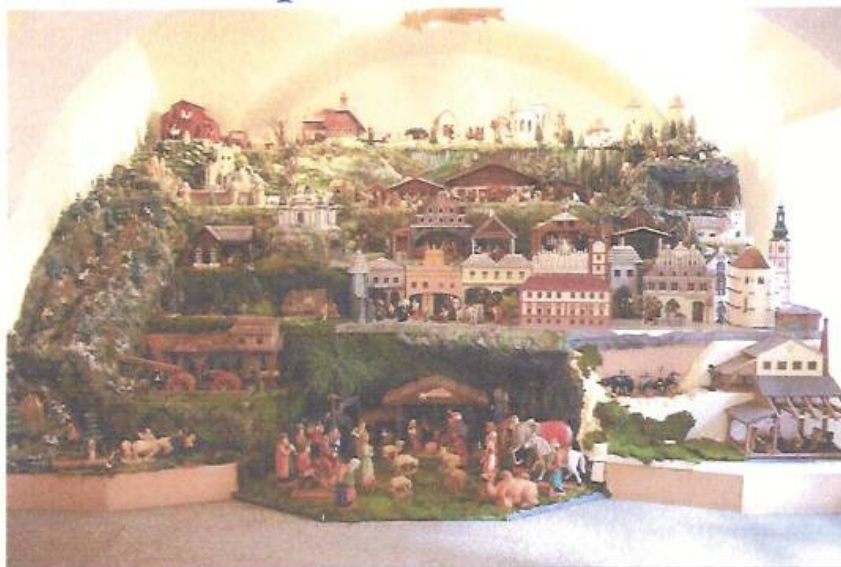
Dny evropského dědictví (European Heritage Days) se konají každý rok v září. Jejich cílem je zpřístupnit veřejnosti nejzajímavější památky všech druhů. při této příležitosti je možné navštívit také ty památky, které nebývají veřejnosti přístupné vůbec nebo pouze příležitostně.

Město Sušice

vyslovuje

poděkování

panu Karlu Tittlovi

řezbáři z Horské Kvildy

za vytvoření reprezentativního díla

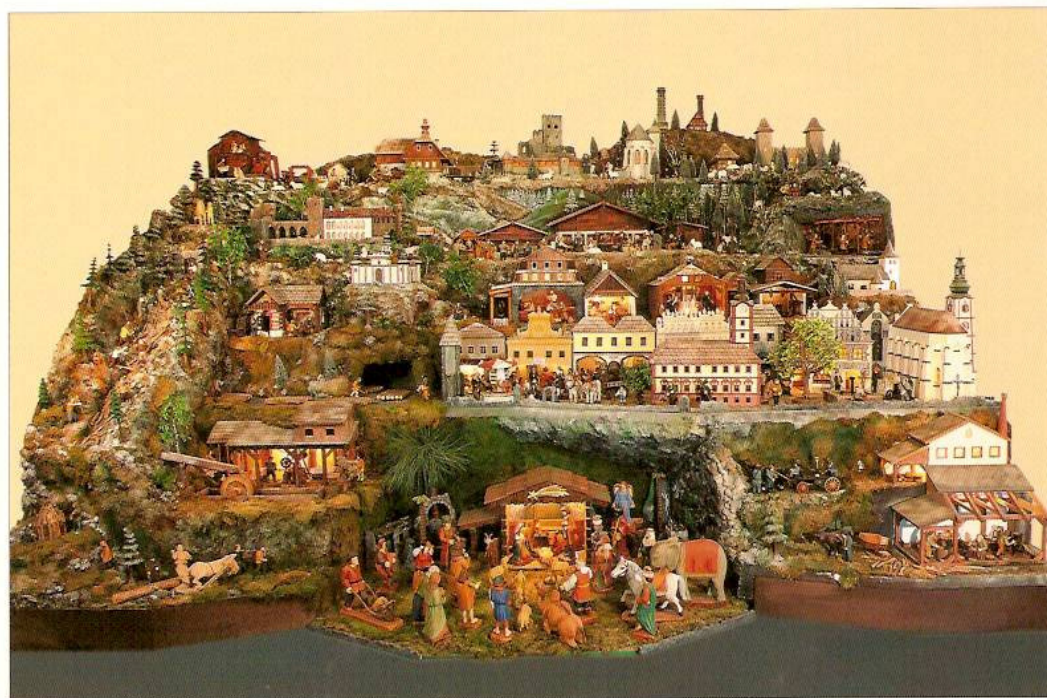
Sušické jesličky

které je trvale vystaveno

v Muzeu Šumavy v Sušici

V Sušici - dne 22.dubna 2005

SUŠICKÉ MECHANICKÉ JESLIČKY

